

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE
ÚSTAV GERMÁNSKÝCH STUDIÍ
ODDĚLENÍ SKANDINAVISTIKY

Bakalářská práce

Anna Neděľčevová

**Použití modality v dánském a českém jazyce s důrazem
na modální slovesa**

**Use of Modality in Danish and Czech with Focus on Modal
Verbs**

Praha 2012

PhDr. Petra Štajnerová, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí Petře Štajnerové za rady a připomínky při psaní práce. Poděkování patří také Kristýně Kačenové a Marku Švrkalovi za podporu, trpělivost a optimismus, jímž mě v době psaní zahrnovali.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V _____ dne _____

Anotace

Tématem bakalářské práce je srovnání použití modality v dánštině a češtině. Nejprve se prezentuje pojem modality, dále jsou stručně popsány možnosti vyjadřování modality v obou jazycích a následně je kladen důraz na modální slovesa. V práci jsou analyzovány možnosti překladu z češtiny do dánštiny a naopak, přičemž je využíván text *Nesnesitelná lehkost bytí* Milana Kundery a jeho překlad do dánštiny v korpusu paralelních textů.

Výsledky analýzy vedou k upřesnění sémantického popisu dánských modálních sloves, jak je znám z dostupných gramatik. Tento nový popis navíc zohledňuje i potřeby českého mluvčího.

Klíčová slova

modalita, modální slovesa, dánština, čeština, překlad

Annotation

The Bachelor Thesis deals with the comparison of the use of modality in Czech and Danish. At the beginning of the Thesis, the term modality is introduced. In the following part the possibilities of expressing modality in both languages are briefly described and the next part is focused on the modal verbs. The reader is acquainted with the analysis concerning translation from Czech to Danish and vice versa using the text *Nesnesitelná lehkost bytí* from Milan Kundera and its translation to Danish in corpus of parallel texts.

The findings obtained from the analysis aim to specify semantic description of modal verbs presented in accessible grammar books. In addition, this new description takes in consideration the needs of Czech speaker.

Key words

modality, modal verbs, Danish, Czech, translation

Obsah:

1	Úvod	6
2	Modalita	7
2.1	Subjektivní modalita	8
2.1.1	Jistotní modalita	8
2.1.2	Postojová modalita	9
2.2	Objektivní modalita	9
2.2.1	Skutečnostní modalita	10
2.2.2	Voluntativní modalita	10
3	Vyjádření modality	11
3.1	Prostředky vyjadřující modalitu v češtině	11
3.1.1	Modus (slovesný způsob)	11
3.1.2	Modální částice	12
3.1.3	Postojové (modální) predikátory	13
3.1.4	Modální modifikátory	13
3.1.5	Transpozice futura a infinitiv	14
3.2	Prostředky vyjadřující modalitu v dánštině	14
3.2.1	Modus (måde)	14
3.2.2	Modální částice (modalpartikler)	15
3.2.3	Slovesa (verber)	16
3.2.4	Konstrukce préterita a infinitivu perfekta	16
4	Modální slovesa	18
4.1	Česká modální slovesa a jejich překlad do dánštiny	19
4.1.1	Muset	20
4.1.2	Mít	23
4.1.3	Moci	25
4.1.4	Chtít a hodlat	28
4.1.5	Smět	31
4.1.6	Umět a dovést	32
4.2	Dánská modální slovesa a jejich překlad do češtiny	33
4.2.1	At ville	35
4.2.2	At skulle	37
4.2.3	At kunne	42
4.2.4	At måtte	45
4.2.5	At burde, at turde a at gide	48
5	Závěr	50
6	Literatura	51

1 Úvod

Modalita je velmi důležitá, protože mění vyznění celé výpovědi. Pro správné porozumění výpovědi v cizím jazyce musí příjemce odhalit prostředky vyjadřující modalitu. Francouzský tlumočník J. F. Rozan vytvořil v 50. letech koncepci sedmi základních pravidel, která by měla být dodržována při zápisu notace u konsektivního tlumočení. Tyto zásady jsou uznávány a vyučovány dodnes – a právě jedno z těchto sedmi pravidel zahrnuje zaznamenání modality v originálním projevu.¹ I toto dokazuje, jak je porozumění prostředkům, které modifikují výpověď, podstatné pro správné pochopení mluvčího.

Tato práce se bude věnovat modalitě v dánštině a češtině, zvláštní důraz bude kladen na modální slovesa. V první, teoretické, části bude nejprve definována modalita jako celek, poté bude popsáno, jakým způsobem lze členit druhy modality, a dále bude uvedeno, jakým způsobem lze v obou jazycích modalitu vyjadřovat. Druhá, praktická, část se podrobněji zabývá modálními slovesy v obou jazycích, jejich významem a možnými překlady do druhého jazyka, tedy z češtiny do dánštiny a z dánštiny do češtiny.

V teoretické části bude nejvíce čerpáno z českých pramenů – *Skladba spisovné češtiny*, *Mluvnice češtiny 2*, *Mluvnice češtiny 3*, *Čeština – řeč a jazyk*, *Česká mluvnice a Příruční mluvnice češtiny*, pro úplnost bude tento přehled doplněn pohledem britského jazykovědce Franka Palmera z hlediska jeho publikace *Mood and Modality*. Pro úsek věnovaný vyjadřovacím prostředkům modality v dánštině budou využity dánské gramatiky – *Dansk Grammatik*, *Dansk for udlændinge*, *Elementær dansk grammatik* a *Danske stemmer*.

Praktická část vychází především z již jmenovaných titulů a z údajů získaných z korpusu paralelních textů *InterCorpu*, konkrétně se jedná o text *Nesnesitelná lehkost bytí* Milana Kundery a jeho překlad do dánštiny. Jednotlivé významy modálních sloves a jejich možné překlady budou doloženy příklady získanými z paralelních textů.

¹ Čeňková 2008: 57.

2 Modalita

Problematikou modalit se již zabývalo mnoho autorů. Ve své práci budu vycházet především z konceptu modalit výpovědi, jak ji zpracoval český jazykovědec Miroslav Grepl. Tato teorie je s menšími obměnami uvedena např. v publikacích *Skladba spisovné češtiny*, *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, *Mluvnice češtiny 3: Skladba a Příruční mluvnice češtiny*.

V první řadě je nutné definovat pojem modalit. Modalita je podle Čechové „způsob prezentace obsahu výpovědi mluvčím, který vyplývá z jeho stanoviska k vyjadřované skutečnosti“.² V *České mluvnici* definují Havránek a Jedlička modalitu jako „hodnotící postoj mluvčího k projevu samému a k jeho poměru ke skutečnosti“.³ Můžeme tedy obecně říci, že modalita vyjadřuje vztah mluvčího, obsahu výpovědi a skutečnosti.

Podle toho, jestli se jedná pouze o vztah mluvčího k obsahu výpovědi, nebo o poměr výpovědi ke skutečnosti, se modalita dělí na modalitu subjektivní a modalitu objektivní. S tímto členěním ale nesouhlasí Palmer, ve své knize *Mood and Modality* tvrdí, že i když je v klasické logice rozlišováno mezi objektivní a subjektivní modalitou, tak objektivní modalita nezahrnuje mluvčího. Ovšem jazyková modalita by měla mluvčího brát v potaz vždy, a proto se přiklání k názoru, že subjektivita je základním kritériem modalit. Modalita může být podle Palmera definována „jako gramatikalizace (subjektivního) postoje a názoru mluvčího“.⁴

Dále je modalita většinou rozčleněna do tří subkategorí na modalitu jistotní (epistemickou), voluntativní (volitivní, nutnostní) a postojovou (záměrovou, vztahovou, evaluativní). U Palmera nalezneme kategorie pouze dvě, a to jistotní modalitu („epistemic modality“) a voluntativní modalitu („deontic modality“). U Grepla se naopak objevuje ještě čtvrtý typ – tzv. modalita skutečností.

Následuje podrobnější popis jednotlivých typů modalit podle Greplova členění, které je uveřejněno v *Mluvnici češtiny 2: Tvarosloví*. Rozděluje modalitu na subjektivní a objektivní. Podtřídu modalit subjektivní tvoří modalita jistotní a postojová, modalit objektivní pak modalita voluntativní a skutečností.⁵

² Čechová 1996: 238.

³ Havránek 1981: 11.

⁴ Palmer 1986: 16, překlad Anna Neděľčevová, dále AN: „the grammaticalization of speakers' (subjective) attitudes and opinions“.

⁵ Srov. Petr 1986: 167–170.

2.1 Subjektivní modalita

Výpověď jako taková obsahuje zpravidla nějaký věcný propoziční obsah (PROP), který se vyznačuje nějakou komunikativní funkcí, a je zakotvena v konkrétní komunikativní situaci.⁶ To znamená, že je namířena k adresátovi jako např. oznámení, otázka, výzva atd. a je produkována vždy s nějakým záměrem – mluvčí chce u adresáta něčeho dosáhnout.⁷

Obecně platí, že většina komunikativních funkcí obsahuje alespoň jeden subjektivní postoj mluvčího k obsahu výpovědi. Existují tři typy subjektivně modálních postojů mluvčího – jistotně modalitní, preferenční a postoje v širokém smyslu evaluativní (hodnotící).⁸

2.1.1 Jistotní modalita

Jistotní modalita vyjadřuje různý stupeň subjektivního přesvědčení (jistoty) mluvčího o platnosti propozičního obsahu výpovědi. Toto přesvědčení se pohybuje na stupnici od plné (stoprocentní) jistoty až k jistotě téměř nulové. Tato stupnice je níže znázorněna pomocí tabulky č. 1. U plné jistoty není důležité, zda je obsah výpovědi objektivně pravdivý, ale zda ho jako pravdivý podává sám mluvčí.⁹

Jistota	Hodnoty modalit	
100 %	plná jistota mluvčího o platnosti PROP // ~ PROP ¹⁰	„vím, že PROP // ~ PROP“
blíží se 100 %	vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o platnosti PROP // ~ PROP	„jsem přesvědčen, že PROP // ~ PROP“
nad 50 %	střední stupeň přesvědčení mluvčího o platnosti PROP // ~ PROP	„myslím, že PROP // ~ PROP“
kolem 50 %	nízký stupeň přesvědčení o platnosti PROP // ~ PROP	„je možné, že PROP // ~ PROP“
pod 50 %	střední stupeň přesvědčení mluvčího o neplatnosti PROP // ~ PROP	„nemyslím, že PROP // ~ PROP“
blíží se 0 %	vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o neplatnosti PROP // ~ PROP	„pochybuji, že PROP // ~ PROP“

Tabulka č. 1

⁶ Komunikativní situace je ovlivněna všemi prvky, které na ni působí – účastníci, doba, místo, vztahy mezi účastníky.

⁷ Srov. Daneš 1987: 22.

⁸ Preferenční postoje budou zařazeny k modalitě voluntativní.

⁹ Srov. Daneš 1987: 84–92.

¹⁰ PROP – kladný propoziční obsah; ~ PROP – záporný propoziční obsah.

Dále lze rozlišovat jistotní modalitu úplnou (totální), která se týká celé výpovědi (*Asi odjel na chatu.*), a jistotní modalitu částečnou (parciální), kdy mluvčí vyjadřuje jistotní modalitní postoj pouze k části výpovědi (*Odjel asi na chatu.*).¹¹

Do oblasti jistotní modality je řazeno vyjadřování cizího mínění. Mluvčí signalizuje, že obsah výpovědi je přejatý, tudíž nemusí být pravdivý, a ani on sám nemůže zaručit pravdivost tohoto sdělení.¹²

2.1.2 Postojová modalita

Postojová modalita popisuje hodnotící postoj mluvčího k obsahu výpovědi. Postoj mluvčího může být eticky hodnotící nebo emocionálně hodnotící. V případě postoje eticky hodnotícího se mluvčí řídí společenskými normami a z hlediska toho, co je podle nich správné nebo špatné, posuzuje situaci. Pokud se jedná o postoj emocionálně hodnotící, vyjadřuje mluvčí subjektivní pocity, které chová k obsahu výpovědi.¹³

2.2 Objektivní modalita

Objektivní modalita vyjadřuje vztah obsahu výpovědi ke skutečnosti. Je nutné říci, že hranice mezi objektivní a subjektivní modalitou není v některých případech jasná, a proto je voluntativní modalita někdy řazena i k modalitě subjektivní. Podle Grepla sice spadá do sféry objektivní modality, ale pouze fakultativně. Tento typ modality vyjadřuje stupeň realizovatelnosti (nutnost, možnost), tedy „dispozici původce děje k realizaci tohoto děje“.¹⁴ Na druhou stranu Čechová definuje voluntativní modalitu jako „zájem mluvčího na realizaci děje“¹⁵ a Palmer vymezuje voluntativní modalitu („deontic modality“) tím, že obsahuje prvek vůle mluvčího, to znamená subjektivní postoj mluvčího.¹⁶ Do kategorie voluntativní modality patří i preferenční subjektivní postoje, které vyjadřují vůli, ochotu, zájem, přání atd. týkající se realizace, či nerealizace nějaké budoucí činnosti.¹⁷ Ačkoli je tedy v této práci voluntativní modalita zařazena jako podtřída modalit objektivní, je bráno, že stojí na pomezí obou kategorií a může vyjadřovat jak modalitu objektivní, tak subjektivní.

¹¹ Srov. Grepl 1986: 88.

¹² Srov. Grepl 1986: 90–91.

¹³ Srov. Čechová 1996: 240.

¹⁴ Petr 1986: 168.

¹⁵ Srov. Čechová 1996: 239.

¹⁶ Srov. Palmer 1986: 96.

¹⁷ Srov. Daneš 1987: 84.

2.2.1 Skutečnostní modalita

Skutečnostní modalita je základním a obligatorním typem objektivní modalit. Základním rysem této kategorie modalit je vyjádření vztahu obsahu výpovědi k realitě (skutečnosti), mluvčí ovšem není modálním subjektem a daný vztah pouze popisuje. Tento vztah vyjadřuje opozici nepodmíněnost – podmíněnost (resp. reálnost – nereálnost) predikátu výpovědi.

2.2.2 Voluntativní modalita

Z výroků obsahujících voluntativní modalitu se dozvídáme, zda je realizace nebo nerealizace obsahu výpovědi nutná, možná nebo záměrná. Tyto výpovědi mohou obsahovat vyjádřeného činitele děje, popisují buď vztah činitele k realizaci děje z pohledu mluvčího (*Marek musí jít.* – Marek má určitou povinnost, kterou musí splnit. Mluvčí objektivně popisuje situaci.), nebo vztah mluvčího k ději ovlivněný např. jeho přáním (*Marek musí jít.* – Mluvčí si už více nepřeje, aby byl Marek přítomný, a chce, aby odešel.). Pokud výpověď neobsahuje vyjádřeného činitele, jedná se o tzv. všeobecně pojatý voluntativní postoj, tedy o formulaci nutnosti, možnosti nebo záměru všeobecné platnosti (*Zde se nesmí kouřit.*).¹⁸

Pro kategorii nutnosti a možnosti je typický pasivní postoj konatele k realizaci, resp. nerealizaci děje. Na realizaci děje působí „buď různé objektivní příčiny, překážky, podmínky, normy, vnější okolnosti, nebo vůle (rozkaz, zákaz, souhlas, přinucení...) autoritativní osoby nebo instituce“.¹⁹ Pro kategorii záměru je naopak charakteristický aktivní postoj konatele k realizaci, či nerealizaci děje. Tento postoj je podmíněn vlastním rozhodnutím konatele.

Každou z těchto tří hlavních kategorií voluntativní modalit (nutnost, možnost, záměr) lze ještě dále vnitřně rozčlenit. Kategorie nutnosti se dělí na tyto hodnoty – nezbytnost, očekávanost a záhodnost. Kategorie možnosti popisuje tyto tři dílčí hodnoty – prostou možnost, dovolení a schopnost, kategorie záměru pak úmysl nebo zájem na realizaci, resp. nerealizaci děje. Pro bližší určení, o jakou hodnotu, nebo i o jaký druh modalit se jedná, je velice důležitý kontext, protože prostředky, jež modalitu vyjadřují, jsou v některých případech totožné.²⁰

¹⁸ Srov. Čechová 1996: 239.

¹⁹ Grepl 1986: 174.

²⁰ Srov. Grepl 1986: 177–186.

3 Vyjádření modalit

V následující části práce bude stručně popsáno, jakým způsobem je vyjadřována modalita v obou zkoumaných jazycích, a to nejdříve v češtině a poté v dánštině. Větší prostor bude posléze věnován modálním slovesům.

3.1 Prostředky vyjadřující modalitu v češtině

Prostředky výpovědní modalit jsou velmi rozdílné – gramatické, lexikální, intonační a grafické.²¹ S ohledem na zaměření práce se tento text nebude dále zabývat prostředky intonačními ani grafickými.

Modalita je vyjadřována především pomocí modu (slovesného způsobu), modálních částic a citoslovců a v neposlední řadě pomocí modálních sloves.²² Tyto soubory prostředků jsou v určitých situacích zaměnitelné. Ten samý vztah mluvčího k obsahu výpovědi lze vyjádřit např. modální částicí (*Ondřej je možná ve škole.*), modálním slovesem (*Ondřej může být ve škole.*) a přídavným jménem (*Je možné, že Ondřej je ve škole.*). Na druhou stranu může jeden výraz sloužit jako prostředek více druhů modalit (*Jirka může být doma. – Jirka má povoleno být doma. – Jirka je možná doma.*).

3.1.1 Modus (slovesný způsob)

Slovesný způsob patří ke gramatickým prostředkům s modální funkcí a popisuje způsob vztahu slovesného děje ke skutečnosti. V češtině existují tři mody – indikativ, kondicionál a imperativ.²³

Indikativ konstatuje, že děj je (byl, bude) realizován, resp. nerealizován. Ostatní dva způsoby v sobě nesou určitou funkci. V případě kondicionálu je to hypotetičnost. Pokud je použit kondicionál, je vždy popisovaný vztah charakterizován v určitém smyslu jako nereálný (možný, podmíněný atd.). Opozice těchto dvou slovesných způsobů, tedy indikativu a kondicionálu, je základním prostředkem skutečností modalit. „Např. *Byl bych šel včera s tebou.* (tj. kdyby k tomu byla bývala možnost, kdyby byly jiné okolnosti ap.).“²⁴

²¹ Srov. Čechová 1996: 148.

²² Srov. Havránek 1981: 11.

²³ Srov. Petr 1986: 166.

²⁴ Petr 1986: 168.

Třetí z modů – imperativ je hlavní složkou postojové modalidy. Jeho funkcí je apelovost, tedy výzva k uskutečnění děje (*Zavři okno!*).

3.1.2 Modální částice

Částice patří k neohebným slovním druhům, nejsou větným členem, a proto nevstupují do syntaktických vztahů. Jsou gramatickým vyjádřením především jistotní modalidy, ale i voluntativní a postojové modalidy.

Stejně jako ostatní prostředky jistotní modalidy mohou udávat přesvědčení mluvčího na škále od plné jistoty až po jistotu téměř nulovou. Stoprocentní jistotu signalizuje mluvčí částicemi – *jistě, určitě, zřejmě* atd., nejistotu pak modálními částicemi – *asi, možná, snad, sotva* aj. Povahu modálních částic přebírají některá slovesa (*myslím, tuším*) a víceslovné výrazy (*podle mého názoru*), které ve větě nejsou odděleny čárkou.²⁵

K jistotní modalitě je řazena i tzv. zprostředkovaná výpověď, tedy tvrzení, které mluvčí někde slyšel, nebo četl a sděluje jej dál. Chce ovšem zdůraznit, že si není jist, zda je obsah výpovědi pravdivý, a udržuje si od něj odstup. Tohoto efektu dosáhne mluvčí vložením částice *prý* (*Jaroslav prý měří dva metry.*), v mluveném projevu pak použitím modálního slovesa *mít* (*Jaroslav má měřit dva metry.*) nebo kombinací obou prostředků (*Jaroslav má prý měřit dva metry.*).

Modální částice patří, jak již bylo zmíněno výše, i k prostředkům modalidy voluntativní. Toto použití není však tak časté jako v případě jistotní modalidy, příkladem pak jsou částice *nevyhnutelně* a *nutně*.

Modálními částicemi *bohužel* nebo *naštěstí* hodnotí mluvčí propoziční obsah výpovědi z hlediska subjektivních pocitů, a proto jsou tyto částice prostředky postojové (evaluativní) modalidy.

V některých případech modální částice uvozují věty a naznačují různé modální, či emocionální zabarvení celé výpovědi. Typickým příkladem pro signalizaci přání je částice *kéž* (*Kéž by přišel.*) V mluvených projevech nalezneme osamostatněné vedlejší věty (*Co když nelhal.*). Spojovací výrazy se zde stávají nevlastními částicemi.²⁶

²⁵ Srov. Daneš 1987: 357.

²⁶ Srov. Grepl 1986: 89–90.

3.1.3 Postojové (modální) predikátory

Modalita může být vyjádřena lexikálně tzv. postojovými predikátory. Pod tímto souhrnným označením se rozumí výrazy v predikátu (slovesném nebo jmenném se sponou) vyjadřující postoj mluvčího. Výpovědi s postojovými predikátory mají primárně strukturu souvětí podřadného. Hlavní věta obsahuje postojový predikátor, který signalizuje postoj k propozičnímu obsahu výpovědi obsaženému ve větě vedlejší. Postojové predikátory jsou většinou použity v 1. osobě jednotného čísla (*Jsem přesvědčen, že bude pršet.*), avšak i když tuto formu nemají, vždy se vztahují k mluvčímu (*Je mi líto, že nesvítí slunce.*).

Postojovým predikátorem může být přívlastek vyjádřený plnovýznamovým slovesem, které demonstruje postoj mluvčího (*zdá se mi, myslím si, věřím*), nebo přívlastek jmenný se sponou.²⁷ Nominální část přívlastku ve většině případů tvoří modální adverbia a adjektiva.²⁸

Modální adverbia (predikativa) jsou prvotně prostředkem voluntativní modality, popisují tedy nutnost, možnost nebo záměr realizace, či nerealizace děje vyjádřeného ve vedlejší větě nebo v infinitivu. Pokud je realizace, resp. nerealizace děje nutná, lze tuto situaci popsat adverbii – *nutno, dlužno, třeba* atd., je-li realizace možná, lze použít např. modální příslovce *možno* aj., a v případě, že je realizace děje žádoucí, je možné využít výrazů, jako jsou adverbia *záhodno* a *zapotřebí*.²⁹

Modální adverbia často konkurují s adjektivy (*je možno – je možné; je nutno – je nutné*) a v některých případech působí použití modálního adverbia zastarale. Adjektiva mohou vyjadřovat modalitu evaluativní, a to většinou postoj eticky hodnotící (*Je špatné plivat z balkónu.*).

3.1.4 Modální modifikátory

Modální modifikátory jsou výrazy, které se pojí pouze s infinitivem predikátoru a patří k vyjadřovacím prostředkům především voluntativní modality, ale i modality jistotní.³⁰ Mezi modální modifikátory se řadí vlastní modální slovesa – *mušet, mít, moci, smět* a *chtít (hodlat)*, modální slovesa v širším slova smyslu – *umět, dovést, vydržet, dokázat* (ve smyslu *moci*), *zdráhat se, zpěčovat se, odmítat, bránit se* (ve smyslu *nechtít*) a modální

²⁷ Modální postoj mluvčího signalizují například i frazeologismy – *Vsadil bych se, že tu zkoušku neudělá.*

²⁸ Mohou být nahrazena reflexivním tvarem modálního slovesa: *Zde se může kouřit.* → *Zde je možno kouřit.* → *Zde je možné kouřit.*

²⁹ Srov. Čechová 1996: 239.

³⁰ Oba typy modality jsou schopna vyjádřit např. modální slovesa *mušet, moci* a *mít*.

výrazy *dá se, jde* (ve smyslu *může se*) aj.³¹ Mezi vlastní modální slovesa jsou např. ve *Skladbě spisovné češtiny* řazena i slovesa *umět* a *dovést*.³²

3.1.5 Transpozice futura a infinitiv

Čas budoucí může v jistých případech vyjadřovat určitý stupeň nejistoty.³³ Například odpověď na otázku, kde je Kristýna – *Kristýna? Ta už bude doma.* – signalizuje nejistotu mluvčího. Tento stupeň může být ještě upřesněn kombinací budoucího času s modálními částicemi – *Kristýna bude určitě doma. Kristýna bude asi doma.*

Prostředkem modalitý může být za jistých okolností i výraz obsahující pouze sloveso v infinitivu. Působí jako zesílení imperativu (*Sedět!*) a vyjadřuje tak děj nutný, nebo přebírá funkci modálních sloves a kondicionálu ve větě přací – *Mít tak auto!* – a popisuje přání mluvčího, tedy děj, jehož realizace je žádoucí. Nejistotu či pochybnosti naznačují otázky deliberativní, které mohou být také vyjádřeny pouhou infinitivní konstrukcí (*Co teď dělat?*).³⁴

3.2 Prostředky vyjadřující modalitu v dánštině

Základní prostředky vyjadřující modalitu v dánštině jsou stejné jako v jazyce českém, tedy *modus* (*måde*), modální částice (*modalpartikler*) a modální slovesa (*mådeudsagnsord/modalverber*).³⁵ I v dánštině platí, že více prostředků může signalizovat jeden modální postoj mluvčího. Podobně jako v češtině lze možnost vyjádřit modálním slovesem (*Hun må være hjemme.*), přídatným jménem (*Det er muligt, hun er hjemme.*) a částicí (*Hun er muligvis hjemme.*). Funkci imperativu (*Gå!*) je možné nahradit modálním slovesem (*Du skal gå!*). A naopak jeden prostředek může podle kontextu udávat více různých postojů (*Hun må være hjemme* – Musí být doma, protože má zakázáno vycházet z bytu. – Je určitě doma, protože mi říkala, že bude doma celý den.).

3.2.1 Modus (måde)

Také v dánštině nalezneme tři formy způsobu – indikativ (*fremsættemåde*), konjunktiv a imperativ (*bydemåde*). Rozdíl mezi nimi je viditelný pouze v čase přítomném. Imperativ je základní formou (*Lev!*), ke které se přidávají morfémy, a tím vznikají další dva způsoby.

³¹ Srov. Grepl 1995: 533.

³² Srov. Grepl 1986: 174.

³³ Srov. Čechová 1996: 239.

³⁴ Srov. Grepl 1986: 64: „Deliberativní (rozvažovací) jsou takové otázky, které mluvčí klade zároveň sám sobě nebo jen sám sobě.“

³⁵ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?aselect=modalitet&query=modalitat>. [cit. 2012-04-25].

Přidáním *-e* vznikne konjunktiv (*Leve kongen!*) a připojením morfému *-er* se vytvoří indikativ (*Jeg lever i Prag.*).

Imperativ má funkci apelativní. Je vždy směřován k určité osobě, jež běžně není jmenovaná (*Hør engang!*). Jedná se tedy o pokus ovlivnit jinou osobu k realizaci obsahu výpovědi. Indikativ se používá ke konstatování skutečnosti (*Det regner i dag.*), k vyjádření předpokladu (*Lad os tænke om følgende: En marsboer lander en dag på jorden.*) a v otázkách (*Hvad er det?*).³⁶

Konjunktiv je používán zřídka. Konjunktiv, který vyjadřuje přání (např. *Leve kongen!*), se nazývá optativ (*ønskemåde*). Obecně jsou tyto dva termíny považovány za synonymní.³⁷ Dříve byl konjunktiv v dánštině, stejně jako například v dnešní němčině, používán k vyjádření nerealnosti (domněnky, naděje, pravděpodobnosti apod.). Dnes se tato forma vyjádření ireálna již nepoužívá a je nahrazena buď préteritem, nebo opisně – modálním či pomocným slovesem (*Det har vi ikke gjort. /indikativ/ → Det skulle vi ikke have gjort. /ireálno/*).³⁸

3.2.2 Modální částice (modalpartikler)

Pro vyjádření modality je pro dánštinu charakteristické použití adverbii, konkrétně jejich podskupiny, tzv. modálních částic (modalpartikler). Částice se tedy v dánské gramatice na rozdíl od české nepovažují za samostatný slovní druh, ale jsou podskupinou příslovcí.³⁹

Modální částice jsou v dánštině stejně jako v češtině neohebné. Vyjadřují všechny druhy modality. Nejčastěji však signalizují modalitu jistotní. Stoprocentní jistotu vyjadřují např. modální částice *sikkert*, *ganske vist* a *helt bestemt*. Nejistotu výpovědi poté udávají např. modální částice *måske*, *muligvis*, *sandsynligvis* a *næppe*.

K jistotním adverbiiím (epistemiske adverbialer) přiřazuje Eva Skafte Jensen ve své práci *Modalitet og dansk* také adverbia vyjadřující evidentní pravdivost výpovědi – *åbenbart*, *tilsyneladende*, *efter alt at dømme*. Mluvčí může o někom prohlásit, že je *očividně milovníkem opery* (*Han er åbenbart operaelsker.*), poté co ho viděl kupovat lístky na operní představení. V tomto případě lze modální jistotní adverbium parafrázovat takto: „Zdá se evidentní, že propozice (obsah výpovědi) je pravdivá, ale závěr může být chybný.

³⁶ Srov. Diderichsen 1987: 125–127.

³⁷ Srov. Jacobsen 2003: 170.

³⁸ Srov. Christensen 2005: 117.

³⁹Srov. http://www.denstoredanske.dk/Samfund%2c_jura_og_politik/Sprog/Semantik_og_pragmatik/modalitet. [cit. 2012-04-26].

Například osoba z příkladu s operou nekupovala lístek pro sebe, ale pro někoho jiného. V tom případě je propozice chybná.⁴⁰

Dále vyjadřují modální částice hodnotící subjektivní postoj mluvčího, tedy modalitu postojovou (evaluativní). Mezi částice popisující postoj mluvčího řadíme např. *heldigvis* a *desværre*, které lze celkem bez větších problémů přeložit (*Jeg er desværre ikke hjemme* = *Nejsem bohužel doma.*). Do této skupiny však patří i další adverbia, jako *da*, *vel*, *nok*, *dog*, *vist* aj., jejichž překlad bývá v některých případech velmi složitý a téměř nemožný. Tato adverbia mají více různých významů a někdy bývá obtížné odlišit, jakým způsobem je převést do češtiny. Například posunutím modální částice na jiné místo ve větě, se může její význam úplně změnit (*Det er nok alvorligt.* = *To je dost vážné.* → *Nok det er alvorligt, men...* = *Je to sice vážné, ale...*).

Modální částice se často kombinují s modálními slovesy a jejich spojení pak nabývá nový význam (*Jeg skal nok gøre det i morgen.* = *Slibuji, že to udělám zítra.*). Této problematice se společně s modálními slovesy budeme věnovat v následující části práce.

3.2.3 Slovesa (verber)

Budeme-li vycházet, z výše zavedeného členění, budou výrazové prostředky modality obsahující sloveso děleny na postojové (modální) predikátory a modální modifikátory. Obě tyto skupiny fungují podobně jako v češtině. Postojové predikátory nalezneme v hlavní větě, již je podřizena věta vedlejší obsahující hodnocený propoziční obsah výpovědi (*Jeg synes, at du er sød.*). Modální modifikátory se pojí primárně s infinitivem a jedná se především o modální slovesa (*Jirka skal skrive sin matematiskopgave.*). Hlavní věta s postojovým predikátorem může být tvořena přívlastkem jmenným se sponou (*Jeg er glad, at solen skinner i dag.*).

3.2.4 Konstrukce préterita a infinitivu perfekta

Nereálný nebo potenciální význam je svázán s formou préterita (obzvláště u modálních sloves), a proto se k vyjádření domněnky, přání atd. používá kombinace préterita s infinitivem perfekta (*Hvis han havde vidst det, vilde han have sagt det.; Han tænker på,*

⁴⁰ Jensen 1997: 19, překlad AN: „På baggrund af evidens ser det ud til, at propositionen (sætningsindholdet) er sand, men konklusionen kan være falsk. Det kan for eksempel være, at personen i operaeksemplet har købt en billet til en anden person i stedet for til sig selv. I så fald er propositionen falsk.“

hvad han kunde have svaret). (Tato konstrukce bývá často zaměňována s plusquamperfektem plnovýznamových sloves.⁴¹)

⁴¹ Srov. Diderichsen 1987: 138.

4 Modální slovesa

V obou jazycích jsou modální slovesa jedním z hlavních prostředků vyjadřujících modalitu. V následující části budou modální slovesa nejprve popsána a poté bude rozebráno, jakým způsobem mohou být převedena do druhého jazyka, tedy z češtiny do dánštiny a z dánštiny do češtiny. Pro porovnání možností překladu bude využit *InterCorp* – projekt paralelních korpusů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.⁴²

Pro potřeby této práce jsem si vybrala jeden z pěti textů, které jsou ve zkoumaných jazycích dostupné paralelně, a to světoznámé dílo Milana Kundery *Nesnesitelná lehkost bytí*. Jedná se o text knihy, kterou vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers v roce 1985. Překlad do dánštiny je dílem Evy Andersenové a Jiřího Lichtensteina, poprvé vyšel v roce 1985 a v korpusu je k dispozici vydání z roku 2005 nakladatelství Gyldendal. V době, kdy Eva Andersenová a Jiří Lichtenstein pracovali na překladu *Nesnesitelné lehkosti bytí* do dánštiny, měli za sebou spolupráci již na čtyřech dalších titulech (Milan Kundera – *Život je jinde*, *Valčík na rozloučenou*, *Knihy smíchu a zapomnění* a Vladimír Páral – *Muka obraznosti*). Český text obsahuje 68 756 slov a jeho dánský překlad tvoří 87 341 slov.

V tomto textu budou vyhledány všechny výskyty modálních sloves v češtině, bude analyzován jejich překlad do dánštiny, poté budou nalezeny všechny výskyty modálních sloves v dánském překladu a porovnány s originálem – tímto postupem získáme i možný překlad modálních sloves z dánštiny do češtiny.

Všechny příklady uvedené uvozovkami, jež budou použity v části popisující jednotlivá modální slovesa, jsou citacemi z výše jmenovaných paralelních textů, pokud není uvedeno jinak. Tyto citace budou upraveny podle platných norem pravidel českého pravopisu – to znamená, že budou vynechány mezery, které se v korpusu vyskytují před čárkami, tečkami a dalšími interpunkčními znaménky.⁴³ Na začátku každé podkapitoly věnované modálnímu slovesu se nachází přehled významů daného modálního slovesa a tabulka s počty výskytů a procentuálními údaji.

Cílem praktické části práce je upřesnit funkci modálních sloves v obou jazycích a pomoci pochopit mechanismy fungující při převodu těchto výrazů z češtiny do dánštiny a naopak.

⁴² <http://www.korpus.cz/intercorp/?req=page:info&lang=cs>. [cit. 2012-04-22].

⁴³ Srov. <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=160#nadpis12>. [cit. 2012-04-08]: „Tečka (stejně jako další interpunkční znaménka) se připojuje k předcházejícímu slovu, zkratce nebo číslu bez mezery; od následujícího výrazu ji oddělujeme mezerou.“

4.1 Česká modální slovesa a jejich překlad do dánštiny

Slovesa, která mají plný lexikální i mluvnický význam, se nazývají slovesa plnovýznamová. Existují však slovesa, která ve spojení s infinitivem plnovýznamového slovesa ztrácí svůj plný věcný význam a daný infinitiv obohacují o prvek modality nebo fázovosti. Souhrnně se jedná o slovesa pomocná, která se dělí do dvou skupin – na modální slovesa, jež popisují osobní poměr podmětu k ději vyjádřenému plnovýznamovým slovesem, a na fázová slovesa, jež signalizují různý stupeň průběhu děje. Fázová a modální slovesa je možné kombinovat a použít v jedné větě (*Musíš už konečně začít psát domácí úkol.*).⁴⁴

Modální slovesa disponují specifickými gramatickými vlastnostmi. Netvoří některé gramatické formy – imperativ nebo substantivum slovesné. Modální slovesa nemají schopnost vyjádřit činný nebo trpný rod, jsou bezrodá. Jejich tvary se však podobají činnému tvaru u plnovýznamových sloves, a proto se řadí k rodu činnému.⁴⁵ Plnovýznamové sloveso ve spojení s modálním slovesem tvoří jediný větný člen – ve většině případů se jedná o přísudek.

V *Průruční mluvnici češtiny* se uvádějí vlastní modální slovesa – *muset, mít, moci, smět a chtít (hodlat)* a modální slovesa v širším slova smyslu – *umět, dovést, vydržet, dokázat* (ve smyslu *moci*), *zdráhat se, zpěčovat se, odmítat, bránit se* (ve smyslu *nechtít*).⁴⁶ Jak bylo již zmíněno výše, tak např. ve *Skladbě spisovné češtiny* patří mezi vlastní modální slovesa i slovesa *umět* a *dovést*. V práci se budeme nadále věnovat vlastním modálním slovesům, jak je pojímá *Skladba spisovné češtiny* – tedy včetně sloves *umět* a *dovést*, a to mimo jiné proto, že tyto výrazy jsou jedním z možných překladů dánského modálního slovesa *at kunne*.

Primárně jsou modální slovesa prostředky vyjadřujícími modalitu voluntativní, tedy skutečnost, zda je realizace, či nerealizace děje nutná, možná nebo záměrná. Sekundárně signalizují modalitu jistotní – popisují stupeň přesvědčení mluvčího o pravdivosti propozičního obsahu výpovědi. Především modální slovesa *muset, moci* a *mít* mohou mít podle kontextu dva až tři různé významy. Za prvé mohou popisovat objektivní stav věci (*Petr musí řídit.* – Petr je donucen okolnostmi, musí řídit, protože nikdo jiný nemá řidičský průkaz.). Za druhé vyjadřují postoj mluvčího k realizaci, či nerealizaci obsahu výpovědi (*Petr musí řídit.* – Mluvčí si přeje, aby Petr řídil, protože ho bolí hlava a řídit nechce.)

⁴⁴ Srov. Havránek 1981: 221.

⁴⁵ Srov. Čechová 1996: 153.

⁴⁶ Srov. Grepl 1995: 533.

a za třetí mohou signalizovat různou míru nejistoty mluvčího o platnosti obsahu výpovědi (*Petr musí řídit*. – Mluvčí viděl Petra nastupovat do auta na místo řidiče, a proto je přesvědčen, že Petr řídí auto.).⁴⁷ V prvních dvou případech se jedná o vyjádření voluntativní modalitě a ve třetím o modalitu jistotní.

4.1.1 Muset

Modální sloveso *muset* má, jak je z předchozího textu zřejmé, mnoho funkcí, a tak je v určitých situacích ke správnému porozumění důležité znát kontext výpovědi. Může vyjadřovat:

- voluntativní modalitu:
 - nutnost: nezbytnost
 - nutnost: záhodnost
 - přání
 - možnost: prostou možnost
- jistotní modalitu:
 - vysoký stupeň jistoty

V textu se modální sloveso *muset* nachází celkem 126krát. V 90 případech (71,43 %⁴⁸) bylo přeloženo pomocí slovesa *at måtte*, ve 14 případech (11,11 %) pomocí modálního slovesa *at skulle*, v deseti případech (7,94 %) slovesem *at behøve* a ve zbylých případech opisem. Pro přehlednost následuje tabulka č. 2 demonstrující tyto výsledky.

	Překlad	Výskyt	Procenta
<i>MUSET</i> (celkový výskyt: 126)	<i>at måtte</i>	90	71,94 %
	<i>at skulle</i>	14	11,11 %
	jiné ⁴⁹	12	9,52 %
	<i>at behøve</i>	10	7,94 %

Tabulka č. 2

⁴⁷ Srov. Grepl 1995: 535.

⁴⁸ Údaje uváděné v procentech jsou vždy zaokrouhleny na dvě desetinná místa.

⁴⁹ Tímto je myšlena skupina jakýchkoli výrazů, které jsou odlišné od ostatních možností převodu uvedených v tabulce.

V oblasti **voluntativní** modality je obecně používáno kladné formy tohoto modálního slovesa k vyjádření kategorie nutnosti. Tato kategorie se dále dělí na následující jednotlivé hodnoty – nezbytnost, očekávanost a záhodnost. Sloveso *muset* je prostředkem dvou z těchto hodnot, a to nezbytnosti a záhodnosti.⁵⁰ Ve zkoumaném textu je voluntativní nutnost překládaná buď modálními slovesy *at skulle* a *at måtte*, nebo opisem.

Modální sloveso *at skulle* je na rozdíl od modálního slovesa *at måtte* používáno v případě, kdy je k realizaci děje objekt nucen cizí osobou, osobami, či institucí. Tato nutnost může být také vyžádána okolnostmi (třeba dohodou, kterou má osoba s dalším klientem), vyjadřuje povinnost dané osoby.

- „Bylo tam psáno, že se musí dostavit ještě téhož dne do sousedního města na letiště.“
„Der stod at han samme dag skulle indfinde sig i lufthavnen i den nærmeste by.“
- „Všechny jsme byly nahé a musily jsme pochodovat kolem bazénu.“
„Vi var alle sammen nøgne og skulle marchere rundt om bassinet.“
- „[...] v každém případě uplynulo již mnoho času a on musil být za deset minut u dalšího klienta.“
„[...] men under alle omstændigheder var der gået lang tid, og han skulle være hos den næste kunde i løbet af ti minutter.“

V případě modálního slovesa *at måtte* nevychází tlak od cizí osoby, ale je spíše obecnějšího charakteru. Může se jednat i o pocit osoby samotné.

- „Má-li být láska nezapomenutelná, musí se k ní od první chvíle slétat náhody jak ptáci na ramena Františka z Assisi.“
„Skal kærligheden være uforglemmelig må der fra første færd flyve tilfældigheder ned på den som fugle på Frans af Assisis skuldre.“
- „Žárliivost ve dne krocná projevovala se však o to divočeji v jejích snech, z nichž každý končil nářkem, z kterého musil probouzet.“
„Men jalousien der var tæmmet om dagen, kom så meget voldsommere til udtryk i hendes drømme, der alle endte i en jamren som han måtte vække hende af.“

Pro překlad modálního sloves *muset* vyjadřujícího nutnost, může být použito i různých opisů. Nejpoužívanějším překladem po jmenovaných modálních slovesech je slovní spojení *at være / at blive nødt til*, tedy *být nucen k*. Pomocného slovesa *at være* je využito při vyjádření přítomného času, pomocné sloveso *at blive* je pak použito, pokud nutnost nastane v budoucnosti.

⁵⁰ Srov. Grepl 1986: 177–180.

- „Tereza musí být slušná vůči ostatním vesničanům, protože by jinak na vesnici nemohla žít.“
„Tereza er nødt til at opføre sig pænt over for de andre i landsbyen. Ellers ville hun ikke kunne bo der.“
- „Ještě jednou budeš musit změnit byt.“
„Du bliver nødt til at skifte lejlighed endnu en gang.“

Další možností převodu do dánštiny je záporný tvar modálního slovesa *at kunne* (= *moci*) v kombinaci s antonymním infinitivem plnovýznamového slovesa. Stejným způsobem by toto nahrazení fungovalo i v češtině (*Dveře musely zůstat otevřené. = Dveře se nemohly zavřít. – ve smyslu – Dveře nebylo možné zavřít.).*

- „Bylo jich tolik, že zadní dveře musily zůstat otevřeny a nohy některých čouhaly ven.“
„Der var så mange at bagdøren ikke kunne lukkes, og benene på nogle af dem stak ud.“

V některých případech popisuje sloveso *muset* subjektivní přání mluvčího, jeho zájem na realizaci, nebo nerealizaci děje vyjádřeného propozičním obsahem výpovědi.

- „Musíš si odpočinout.“
„Du må hvile dig.“⁵¹

Zatímco kladná forma modálního slovesa *muset* vyjadřuje v rámci voluntativní modality nutnost nebo přání, signalizuje jeho záporná forma kategorii možnosti, a to konkrétně prostou možnost.⁵² Ve zkoumaném textu bylo k překladu vždy použito záporné formy slovesa *at behøve*. Kladná forma tohoto slovesa bývá překládána českým ekvivalentním slovesem *potřebovat*.

- „„Vás dva, myslím, nemusím představovat,“ řekl muž.“
„Jeg tror ikke at jeg behøver at præsentere Dem for hinanden,“ sagde manden.“
- „A dokonce i k Tomášovi se musí chovat láskyplně, protože Tomáše potřebuje.“
„Og selv over for Tomas er hun nødt til at opføre sig kærligt, fordi hun behøver Tomas.“

⁵¹Tuto větu lze bez kontextu interpretovat více způsoby. Příklad ovšem slouží k demonstraci přání vyjádřeným modálním slovesem *muset*. Vycházíme z toho, že mluvčí si přeje, aby si daná osoba odpočinula.

⁵²Srov. Grepl 1986: 180.

Modální sloveso *muset* je také prostředkem **jistotní** modalita, signalizuje vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o pravdivosti propozičního obsahu výpovědi.⁵³ Přesvědčení mluvčího se v případě modálního slovesa *muset* blíží stoprocentní jistotě a odpovídá výrazům, jako jsou – *jsem přesvědčen, určitě* atd. V textu bylo k převodu stupně jistoty použito např. modálního slovesa *at måtte*. V jednom z případů byla v českém textu jistotní modalita demonstrována kombinací modálního slovesa *muset* a modální částice, v dánském textu je modální sloveso vynecháno a je zachována pouze částice vyjadřující jistotu mluvčího.

- „Se smutným úsměvem si říká, že jí musí tajit víc, než by musila skrývat nevěru.“
„Med et bedrøvet smil siger hun til sig selv at hun må skjule den mere end hun ville behøve at skjule utroskab.“
- „Musila se jistě dovědět, že Sabina zmizela ze Ženevy přesně ve stejnou dobu, kdy se s ní Franz rozhodl žít.“
„Hun havde givetvis fået at vide at Sabina var forsvundet fra Geneve præcis på det tidspunkt, hvor Franz besluttede sig til at flytte sammen med hende.“

4.1.2 Mít

Sloveso *mít* má v češtině více významů, hlavní význam tohoto slovesa je *něco vlastnit / něčím disponovat*, jedná se o plnovýznamové sloveso, a to není předmětem této práce. Méně frekventované použití tohoto slovesa je použití ve smyslu modálního slovesa, které může vyjadřovat:

- voluntativní modalitu:
 - nutnost: očekávanost
 - nutnost: záhodnost
- jistotní modalitu:
 - zprostředkovanou výpověď
 - domněnku

Sloveso *mít* se v textu objevilo celkem 507krát, ve smyslu modálního slovesa bylo použito 103krát. Nejčastěji bylo modální sloveso *mít* překládáno do dánštiny za pomoci modálního slovesa *at skulle* (69,9 %).

⁵³ Srov. Grepl 1986: 88–89.

<i>MÍT</i> (celkový výskyt: 103)	Překlad	Výskyt	Procenta
	<i>at skulle</i>	72	69,9 %
	<i>at burde</i>	20	19,42 %
	jiné	7	6,72 %
	<i>at måtte</i>	4	3,88 %

Tabulka č. 3

V oblasti **voluntativní** modality se modální sloveso *mít* používá k vyjádření nutnosti realizace, či nerealizace děje. V rámci kategorie nutnosti popisuje hodnoty očekávanosti (povinnosti) a záhodnosti.⁵⁴ V převážné většině případů z této kategorie je nutnost přeložena modálním slovesem *at skulle*.

- „Ale pokaždé, když se měl se synem sejít, matka si našla nějakou výmluvu.“
„Men hver gang han skulle mødes med sin søn fandt moderen på en eller anden undskyldning.“
- „Co si tedy máme zvolit?“
„Hvad skal vi da vælge?“

Další možností převodu tohoto modálního slovesa do češtiny je modální sloveso *at burde*, které v sobě skrývá pocit morální povinnosti a je tedy ideální pro vyjádření voluntativní nutnosti.

- „V té chvíli se měl totiž Sabiny zastat.“
„I det øjeblik burde han nemlig have forsvaret Sabina.“
- „Samozřejmě, že zde, v bezpečí emigrace, všichni prohlašovali, že se bojovat mělo.“
„Naturligvis erklærede alle, her i emigrationens sikkerhed, at man burde have kæmpet.“

Žádoucnost může být v češtině vyjádřena modálním slovesem *muset* i modálním slovesem *mít*. Sloveso *muset*, které v tomto případě odpovídá dánskému modálnímu slovesu *at måtte*, však působí naléhavěji, a proto dochází při překladu výrazu do dánštiny pomocí slovesa *at måtte* k drobnému významovému posunu.

- „Mělo by se to dát do pořádku.“
„Det må bringes i orden.“

⁵⁴ Srov. Grepl 1986: 178–180.

- „Uvědomovala si, že patří k slabým, do tábora slabých, do země slabých a že jim má být věrna právě proto, že jsou slabí a lapají po dechu uprostřed věty.“

„Hun havde indset at hun hørte til blandt de svage, i de svages lejr, de svages land, og at hun måtte være dem tro, netop fordi de var svage og snappede efter vejret midt i sætningerne.“

Modální sloveso *mít* se uplatňuje i v rámci **jistotní** modality. Může signalizovat tzv. zprostředkovanou výpověď, tedy tvrzení, které mluvčí někde zaslechl, či přečetl, a jež zprostředkovává dalšímu adresátovi. Zároveň však ve své výpovědi tuto situaci odráží, tedy dává najevo, že není původcem informace a není si jistý, zda je pravdivá. V češtině je používáno pro vyjádření zprostředkované výpovědi kromě modálního slovesa *mít* ještě částice *prý*.⁵⁵ Ve zkoumaném textu se bohužel modální sloveso *mít* vyjadřující zprostředkovanou výpověď nevyskytlo, a proto je uveden překlad pro částici *prý*, která má stejnou funkci. V dánštině se využívá modálního slovesa *at skulle* a opisu uvozovací větou (např. *han sagte at = řekl, že*).

- „Máme prý žít všichni v každodenním životě podle norem daných náboženstvím a režim nebrat vůbec na vědomí.“

„Vi skal alle sammen i dagligdagen leve efter de normer religionen har sat, mener han, og ikke bryde os om regimet.“

- „Prý má rakovinu.“

„Hun sagde at hun havde kræft.“

Prostřednictvím modálního slovesa *mít* lze popsat stupeň nejistoty mluvčího – jeho domněnku. Takováto nejistota zaznívá například z věty: *Má/Měl by být doma*.⁵⁶ V žádném z textů paralelních korpusů se však tento způsob použití modálního slovesa *mít* nevyskytuje.

4.1.3 Moci

Hned v úvodu části věnované modálnímu slovesu *moci* a jeho převodu do dánštiny je vhodné uvést, že toto sloveso je v převážné většině případů překládáno pomocí dánského modálního slovesa *at kunne*. Je tomu tak v 304 případech z celkových 324, tento počet výskytů odpovídá 93,25 %. Je tedy zřejmé, že jednotlivé významové oblasti, které modální sloveso *moci* pokrývá, jsou překládány prostřednictvím jmenovaného dánského ekvivalentu.

⁵⁵ Srov. Grepl 1986: 90–91.

⁵⁶ Srov. Grepl 1986: 178.

Příkladové věty, které nejsou přeloženy opisem, tedy obsahují výhradně modální sloveso *at kunne*. Modální sloveso *moci* může být prostředkem vyjadřujícím:

- voluntativní modalitu:
 - nutnost: nezbytnost
 - možnost: prostou možnost
 - možnost: dovolení
- jistotní modalitu:
 - nízký stupeň přesvědčení
 - vysoký stupeň přesvědčení

Tabulka č. 4 názorně ukazuje, jakou převahu má při překladu do dánštiny modální sloveso *at kunne*.

	Překlad	Výskyt	Procenta
<i>MOCI</i> (celkový výskyt: 326)	<i>at kunne</i>	304	93,25 %
	jiné	19	5,82 %
	<i>at måtte</i>	3	0,92 %

Tabulka č. 4

V oblasti **voluntativní** modality vyjadřuje záporná forma modálního slovesa *moci* stejně jako kladná forma modálního slovesa *muset* nutnost, a to konkrétně nezbytnost realizace děje.⁵⁷

- „Zejména ona nemohla spát bez něho.“
„Især hun kunne ikke sove uden ham.“

Nejběžnějším použitím modálního slovesa *moci* je vyjádření možnosti, ať už se jedná o prostou možnost nebo dovolení.⁵⁸

- „Když byl na návštěvě u nich, bylo to snadné, mohl odejít, kdy chtěl.“
„Når han besøgte dem var det let, han kunne gå når han havde lyst.“

⁵⁷ Srov. Grepl 1986: 177–178.

⁵⁸ Srov. Grepl 1986: 180–181.

- „Každý školák může v hodinách fyziky dělat pokusy, aby se přesvědčil o tom, je-li určitá vědecká hypotéza pravdivá.“
„Ethvert skolebarn kan i fysiktimerne lave forsøg og undersøge om en bestemt videnskabelig hypotese er sand.“

Každá z těchto oblastí voluntativní modality může být vyjádřena i opisem. Jak již však bylo zmíněno, nejedná se o častou variantu. Pro naznačení nutnosti byl v textu negovaný tvar modálního slovesa nahrazen indikativem plnovýznamového slovesa.

- „Žádná slavnost však nemůže trvat věčně.“
- „Ingen fest varer imidlertid evigt.“

Překladem modálního slovesa *moci* v situaci, ve které vyjadřuje existenci, či neexistenci možnosti, může být např. slovní spojení *at have ingen mulighed*, tedy *nemít žádnou možnost*.

- „Člověk [...] žije jen jeden život a nemůže ho nijak porovnávat se svými předchozími životy, ani ho opravit v následujících životech.“
„Et menneske [...] lever kun ét liv og har ingen mulighed for at sammenligne det med tidligere liv eller rette på det i følgende liv.“

Dovolení bylo v několika případech demonstrováno pomocí kombinace předložky *for* (= *pro*) a infinitivu plnovýznamového slovesa, která nahradila spojení modálního slovesa a infinitivu plnovýznamového slovesa.

- „Aby mohli studenti absolvovat, musí si vymyslet témata diplomových prací.“
„For at afslutte studierne må de studerende finde på emner for deres specialeopgaver.“

Modální sloveso *moci* je v určitých případech synonymní s modálním slovesem *smět*. Jedná se např. o situaci, ve které mluvčí žádá o dovození. V tomto případě může být převedeno do dánštiny modálním slovesem *at måtte*, které by na tomto místě odpovídalo spíše českému modálnímu slovesu *smět*.

- „Zeptal se jí, co jí může nabídnout.“
„Han spurgte hvad han måtte byde på.“

Modální sloveso *moci* signalizuje v rámci **jistotní** modality různý stupeň přesvědčení mluvčího o pravdivosti obsahu výpovědi. Jeho kladná forma vyjadřuje nízký stupeň

přesvědčení mluvčího o platnosti propozičního obsahu.⁵⁹ Tento stupeň přesvědčení se pohybuje kolem padesáti procent a odpovídá výrazům *je možné, možná* aj. Stejně tak v dánštině odpovídá nízkému stupni přesvědčení např. modální částice *måske*, která je ekvivalentem českého *možná*.

- „[...] mohlo to být také jinak.“
„[...] det kunne også være gået anderledes.“
- „Jen náhoda se nám může jevit jako poselství.“
„Kun tilfældigheden kan fremtræde for os som et budskab.“
- „Tato symetrická kompozice, v níž se objevuje stejný motiv na začátku i na konci, vám může připadat jako velmi ‘románová’.“
„Denne symmetriske komposition, hvor det samme motiv optræder både i begyndelsen og i slutningen forekommer Dem måske meget ‘romanagtig’.“

Záporná forma modálního slovesa *moci* v kombinaci s kladným infinitivem plnovýznamového slovesa vyjadřuje na rozdíl od kladné formy tohoto slovesa vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o neplatnosti propozičního obsahu. Přesvědčení o tom, že by se mohl propoziční obsah výpovědi uskutečnit, se tedy blíží ke spodní hranici stupnice vyjadřující jistotu mluvčího, tedy k nulové jistotě.⁶⁰ Stejný stupeň přesvědčení lze vyjádřit postojovými predikátory – *pochybují, že* nebo *nejsem přesvědčen, že*.

- „Nás vyhazovat z práce nemůžou.“
- „De kan ikke fyre os.“

4.1.4 Chtít a hodlat

Modální slovesa *chtít* a *hodlat* jsou prostředky voluntativní modalitý a obě vyjadřují záměr mluvčího, konkrétně jeho úmysl. Modální sloveso *chtít* vyjadřuje navíc ještě zájem mluvčího.

Zkoumané modální sloveso *chtít* se v textu objevilo celkem 275krát. Pomocí slovesa *at ønske* bylo přeloženo 134krát, pomocí modálního slovesa *at ville* 102krát. Zajímavý je výrazný podíl překladu prostřednictvím slovního spojení *at have lyst/ulyst (til)*, které se v textu vyskytlo 15krát.

⁵⁹ Srov. Grepl 1986: 88–89.

⁶⁰ Srov. Grepl 1986: 88–89.

	Překlad	Výskyt	Procenta
CHTÍT (celkový výskyt: 275)	<i>at ønske</i>	134	48,73 %
	<i>at ville</i>	102	37,1 %
	<i>at have (u)lyst (til)</i>	15	5,45 %
	<i>at skulle</i>	10	3,64 %
	jiné	9	3,27 %
	<i>at føle trang til</i>	5	1,82 %

Tabulka č. 5

Modální sloveso *chtít* popisuje v rámci **voluntativní** modality záměr mluvčího. Může vyjadřovat buď jeho úmysl, anebo jeho zájem na uskutečnění děje.⁶¹ Úmysl mluvčího signalizuje i použití modálního slovesa *hodlat*, které se ovšem v textu vůbec nevyskytlo. Do dánštiny je tato hodnota voluntativní modality překládána pomocí modálního slovesa *at ville*. Pokud lze modální sloveso *chtít* nahradit modálním slovesem *mít*, je možné použít pro překlad do dánštiny modálního slovesa *at skulle*.

- „Když se chtěl vzdálit a neprobudit ji, musil použít lsti.“
 „Hvis han ville op uden at vække hende måtte han bruge list.“
- „Co chce říci ten pomatený mýtus?“
 „Hvad skal denne forrykte myte betyde?“
- „„Já jsem to četl,“ řekl muž z ministerstva vnitra hlasem, který chtěl být velice smutný.“
 „Jeg har læst det,“ sagde manden fra ministeriet med en stemme, der skulle være meget bedrøvet.“

I v případě překladu modálního slovesa *chtít* popisujícího úmysl mluvčího do češtiny lze využít opis, a to například slovesa *at forsøge* (= *pokusit se*).

- „Co mu ti dva lidé chtějí namluvit?“
 „Hvad var det de to mennesker forsøgte at bilde ham ind?“

Druhou hodnotou, která patří pod kategorii záměru a je v češtině vyjádřena modálním slovesem *chtít*, je zájem mluvčího na realizaci děje, jeho přání. Nejčastěji bylo k překladu využito dánské sloveso *at ønske*, tedy *přát (si)*. Druhým nejfrekventovanějším ekvivalentem je modální sloveso *at ville*. V patnácti případech (5,45 %) bylo zkoumané sloveso převedeno

⁶¹ Srov. Grepl 1986: 186.

do dánštiny slovními spojeními *at have lyst/ulyst (til)*, které lze do češtiny přeložit jako *mít/nemít chuť (k)*.

- „Chtěl, aby za ním přijela anebo nechtěl?“
„Ønskede han at hun skulle komme eller ønskede han det ikke?“
- „Chtělo se jí zemřít.“
„Hun ønskede at dø.“
- „Chtěla vidět Vltavu.“
„Hun ville se Moldau.“
- „Když byl na návštěvě u nich, bylo to snadné, mohl odejít, kdy chtěl.“
„Når han besøgte dem var det let, han kunne gå når han havde lyst.“
- „Strašně se jí nechtělo jít [...].“
„Hun følte en frygtelig ulyst til at gå [...].“

Rozmanitost možností překladu může být demonstrována i použitím různých dánských ekvivalentů pro české modální sloveso *chtít* v jedné větě.

- „Chtěl jí říci, že ji tu nechce.“
„Han ville sige til hende at han ikke ønskede hende her.“

V češtině se v případě tělesných potřeb používá modálního slovesa *chtít* (*chce se mi zvracet*), do dánštiny je toto však překládáno pomocí modálního slovesa *at skulle* a pomocí slovního spojení *at føle trang til*, tedy *cítit potřebu/nutkání*.

- „Pak se jí najednou chtělo čurat.“
„Så skulle hun pludselig tisse.“
- „Zachvátil ji z toho takový strach, že měla v žaludku tíseň a chtělo se jí zvracet.“
„Hun følte en sådan rædsel over det at hun var tung i maven og skulle kaste op.“
- „Chtělo se jí plakat, ale hudba byla veselá [...].“
„Hun følte trang til at græde, men musikken var munter [...].“

4.1.5 Smět

České modální sloveso *smět* se uplatňuje jako prostředek voluntativní modalit a může vyjadřovat:

- nutnost: nezbytnost
- možnost: dovolení

V 68,97 % případů bylo modální sloveso *smět* přeloženo dánským modálním slovesem *at måtte*, v 17,24 % slovním spojení *at få/have lov til* a v 10,34 % modálním slovesem *at kunne*.

SMĚT	Překlad	Výskyt	Procenta
(celkový výskyt: 29)	<i>at måtte</i>	20	68,97 %
	<i>at få/have lov til</i>	5	17,24 %
	<i>at kunne</i>	3	10,34 %
	jiné	1	3,45 %

Tabulka č. 6

V rámci **voluntativní** modalit vyjadřuje záporná forma modálního slovesa *smět* nutnost, a to nezbytnost nerealizace. „Užití slovesa *smět* presuponuje, že nezbytnost je důsledkem ‚zákazu‘, tj. že pro konatele byla někým suspendována možnost alternativního jednání. [...] Ekvivalentní s nimi jsou výrazy *mít zakázáno*, *nemít dovoleno*.“⁶² Tato nezbytnost nerealizace je do dánštiny překládána pomocí negovaných forem buď modálního slovesa *at måtte*, nebo slovního spojení *at få / at have lov til*, tedy *dostat/mít povolení k*.

- „Nesměl na něj nikdo vstoupit.“
„Ingen måtte træde ud på den.“
- „Já vím, že si nesmím stěžovat.“
„Jeg ved at jeg ikke har lov til at beklage mig.“

Kladná forma modálního slovesa *smět* naproti tomu demonstruje dovolení, tedy jeden z typů vyjádření možnosti. Ve významu dovolení je obsažen „fakt, že ‚někdo zrušil omezení platné pro realizaci // nerealizaci dané činnosti‘, že tedy pro konatele byl vytvořen předpoklad

⁶² Grepl 1986: 177.

alternativního jednání“.⁶³ Do dánštiny je dovolení vyjádřené pomocí modálního slovesa *smēt* převáděno kladnými formami modálního slovesa *at mätte* a slovním spojením *at få / at have lov til* (= *dostat/mít povolení k*).

- „Chtěl ji požádat, aby u ní směl v noci zůstat.“
„Han ville spørge om han mätte blive hos hende om natten.“
- „Dokud člověk směl být v Ráji [...].“
„Så længe mennesket fik lov til at være i Paradis [...].“

Ve třech případech bylo modální sloveso *smēt* do dánštiny přeloženo prostřednictvím modálního slovesa *at kunne*.

- „Zaručil mu zároveň, že smí syna vidět každou druhou neděli.“
- „Retten sikrede ham samtidig at han kunne se sin søn hver anden søndag.

4.1.6 Umět a dovést

Obě modální slovesa (*umět* a *dovést*) popisují kategorii voluntativní modality a signalizují schopnost, jednu z hodnot možnosti.

Modální sloveso *umět* se ve zkoumaném textu vyskytlo 41krát, z toho bylo ve 34 případech přeloženo pomocí dánského modálního slovesa *at kunne*, ve čtyřech slovním spojením *at være i stand til* a ve třech případech jiným opisem.

	Překlad	Výskyt	Procenta
UMĚT (celkový výskyt: 41)	<i>at kunne</i>	34	82,93 %
	<i>at være i stand til</i>	4	9,76 %
	jiné	3	7,32 %

Tabulka č. 7

Modální slovesa *umět* a *dovést* vyjadřují schopnost. V rámci **voluntativní** modality informují tato slovesa adresáta o tom, že jedinec disponuje vrozenými nebo získanými předpoklady k realizaci, či nerealizaci určité činnosti.⁶⁴ V převážné většině případů je modální sloveso *umět* překládáno do dánštiny ekvivalentním modálním slovesem *at kunne*.

⁶³ Grepl 1986: 181.

⁶⁴ Srov. Grepl 1986: 180.

- „Vidíš, a já si umím představit Palermu.“
„Forstår du, jeg kan også forestille mig Palermu.“

Pro překlad do dánštiny může být využito i různých opisů. Nejběžnějším opisem, který byl použit k překladu modálního slovesa *umět* do dánštiny, je slovní spojení *at være i stand til* (= *být schopen*). Nabízí se i překlad pomocí synonymního výrazu *at evne*, tedy *být schopen/dokázat*, nebo *at formå* (= *zvládnout*).

- „A bylo mu líto, že v takové situaci, kdy skutečný muž by uměl okamžité jednat [...].“
„Og han beklagede at han i en sådan situation, hvor en rigtig mand ville have været i stand til at handle resolut [...].“
- „Ani to neumí.“
„Men ikke engang det evnede han.“
- „Jestli se její tělo neumělo stát jediným tělem pro Tomáše a prohrálo Terezin největší životní boj, ať si to tělo jde!“
„Når hendes krop ikke har formået at blive den eneste krop for Tomas og har tabt det største slag i Terezas liv, så kan denne krop gå!“

Sloveso *dovést* se v textu objevilo jedenkrát a bylo převedeno do dánštiny slovním spojením *at være i stand til*.

- „Bylo to zvláštní: dovedl si vzpomenout na těch několik schůzek, které s ní měl [...].“
- „Det var ejendommeligt: han var i stand til at huske de få gange, han havde været sammen med hende [...].“

4.2 Dánská modální slovesa a jejich překlad do češtiny

Tato kapitola vychází z porovnání stejných textů jako kapitola předchozí, tedy *Nesnesitelné lehkosti bytí* Milana Kundery a jeho překladu do dánštiny, ovšem pohled bude opačný. Je potřeba mít na mysli, že dánský text je překlad a překladatel mohl udělat chybu. Ideálnější by bylo vycházet z dánského originálu a porovnávat jej s českým překladem. I přesto předpokládáme, že toto porovnání bude přínosné a ukáže varianty, které se nabízejí při převodu dánských modálních sloves do češtiny.

Modální slovesa v dánštině jsou svojí funkcí podobná českým modálním slovesům. *Dansk Grammatik* uvádí: „Sémantická funkce modálních sloves je udávat, že děj označovaný plnovýznamovým slovesem není skutečný, ale např. žádaný, chtěný, hypotetický, nutný,

možný atd. Jedno a to samé sloveso může mít řadu rozdílných významů, které jsou závislé na kontextu.⁶⁵

V moderní dánštině se rozlišuje sedm modálních sloves – *at ville*, *at kunne*, *at måtte*, *at burde*, *at turde* a *at gide*. Tato slovesa mají některé charakteristické vlastnosti, váží se s infinitivem plnovýznamového slovesa bez *at* (*Jeg vil ikke sove*). Ve spojení s modálními slovesy se převážně používá pasiv tvořený s-formou (*Der må ikke ryges i busserne*).⁶⁶ Tvary dánských modálních sloves jsou následující:

Infinitiv	Prézens	Préteritum	Perfektum
<i>at ville</i>	<i>vil</i>	<i>ville</i>	<i>har villet</i>
<i>at skulle</i>	<i>skal</i>	<i>skulle</i>	<i>har skullet</i>
<i>at kunne</i>	<i>kan</i>	<i>kunne</i>	<i>har kunnet</i>
<i>at måtte</i>	<i>må</i>	<i>måtte</i>	<i>har måttet</i>
<i>at burde</i>	<i>bør</i>	<i>burde</i>	<i>har burdet</i>
<i>at turde</i>	<i>tør</i>	<i>turde</i>	<i>har turdet</i>
<i>at gide</i>	<i>gider</i>	<i>gad</i>	<i>har gidet</i> ⁶⁷

V případě modálních sloves *at ville* a *at skulle* je situace s překladem komplikovanější. Spojení těchto sloves s infinitivem plnovýznamového slovesa bez *at* tvoří také složenou formu vyjadřující budoucí čas (*Jeg vil rejse til Mallorca næste sommer*). V určitých typech vět se tato dvě slovesa nemusí vázat s infinitivem plnovýznamového slovesa, ale s adverbium – takto vzniklé věty signalizují pohyb (*Jeg skal hjem*).⁶⁸ Toto se týká i modálního slovesa *at måtte*, které se může pojít např. s adverbium *hjem* (*Jeg må hjem*), jak dokládají výsledky vyhledávání tohoto spojení v dánském korpusu – *KorpusDK*.⁶⁹

Stejně jako v češtině mohou některá dánská modální slovesa vyjadřovat pouze voluntativní modalitu (*at turde*, *at burde* a *at gide*) a některá oba hlavní typy modality, tedy voluntativní i jistotní modalitu – *at måtte*, *at skulle*, *at ville* a *at kunne*. Jako příklad jistotní modality u modálního slovesa *at måtte* uvádí Eva Skafte Jensen větu: „Hun må

⁶⁵ Christensen 2005: 116, překlad AN: „Modalverbernes semantiske funktion er at angive, at hovedverbets handling ikke er faktisk, men f.eks. ønsket, villet, hypotetisk, nødvendig, mulig etc. Et og samme verbum kan have en lang række forskellige betydninger afhængigt af konteksten.“

⁶⁶ Srov. Afzelius 1986: 62.

⁶⁷ Srov. Afzelius 1986: 67.

⁶⁸ Srov. Christensen 2005: 117.

⁶⁹ <http://ordnet.dk/korpusdk>. [cit. 2012-05-29].

opdage beskeden på bordet, når hun kommer ind ad døren.”⁷⁰ (= *Určitě objeví zprávu na stole, až vejde dovnitř*) – a jako příklad voluntativní modaloty: „Du må godt spise den sidste kage.”⁷¹ (= *Můžeš sníst ten poslední koláč.*).

4.2.1 At ville

Jak bylo již zmíněno výše, je sloveso *at ville* schopné tvořit složený tvar budoucího času. Ve zkoumaném textu se sloveso *at ville* vyskytlo celkem 485krát, ve 44,54 % případů odpovídalo výrazům v českém textu, které vyjadřují budoucnost.

- „Nu vil jeg fotografere dig.“
- „Ted’ budu fotografovat já tebe.“
- „Jeg vil skrive til den patient vi traf ved kurstedet.“
- „Napíšu tomu pacientovi, co jsme ho potkali v lázních.“

Vyjádření budoucnosti je spojené s modalitou, předmětem této části práce jsou však modální slovesa jako taková, a proto se dále nebudeme zabývat modalitou spjatou s vyjádřením budoucnosti.

V psaném textu je v některých případech bez kontextu těžké rozlišit, zda se jedná o vyjádření budoucího času nebo použití modálního slovesa. V mluvené řeči je rozlišujícím prvkem těchto dvou situací hlavní větný přízvuk. Pokud se jedná o větu, ve které sloveso *at ville* tvoří budoucí čas, je nositelem hlavního větného přízvuku infinitiv plnovýznamového slovesa (*Jeg vil se filmem – Budu se dívat na film.*). Je-li sloveso *at ville* použito jako modální sloveso, nese hlavní větný přízvuk samo (*Jeg vil se filmem. – Chci se dívat na film.*)⁷²

Modální sloveso *at ville* je schopné vyjádřit:

- voluntativní modalitu:
 - vůli
 - přání
- jistotní modalitu:
 - hypotetičnost
 - nejistotu

⁷⁰ Jensen 1997: 17.

⁷¹ Jensen 1997: 17.

⁷² Srov. Afzelius 1986: 67.

Ve zkoumaném textu se sloveso *at ville* objevilo 485krát. Ve 216 případech tvořilo budoucí čas a v 269 bylo použito jako modální sloveso. Modalita byla v českém textu ve 102 případech vyjádřena pomocí modálního slovesa *chtít*, ve 163 případech kondicionálem plnovýznamového slovesa a ve čtyřech případech byl využit jiný opis.

	Překlad	Výskyt	Procenta
<i>AT VILLE</i> (celkový výskyt: 269)	kondicionál	163	60,59 %
	<i>chtít</i>	102	37,91 %
	jiné	4	1,49 %

Tabulka č. 8

V oblasti **voluntativní** modality vyjadřuje modální sloveso *at ville* záměr mluvčího, jeho úmysl nebo zájem na realizaci děje. V hlavní roli zde vystupuje vůle mluvčího.⁷³ V tomto případě je nejběžnějším českým ekvivalentem indikativ modálního slovesa *chtít*.

- „Han ville vide hvordan det ville have klædt ham at være borgmester i forrige århundred.“
„Chtěl vidět, jak by mu slušelo být starostou z minulého století.“
- „Hvorfor vil du egentlig ikke til Schweiz?“
„A proč ty vlastně nechceš odjet do Švýcarska?“

Při převodu do češtiny lze využít i různých opisů, například sloveso *prát si*, nebo slovní spojení *být ochoten*.

- „Hvor vil De have at jeg skal begynde?“
- „Kde si přejete, abych začal?“
- „Naturligvis var der ingen der ville acceptere et sådant synspunkt.“
- „Samozřejmě, s takovou úvahou nebyl nikdo ochoten souhlasit.“

Kombinace modálního sloves *at ville* a adverbia *gerne* vyjadřuje přání mluvčího, činí tak však zdvořilejším a jednoznačnějším způsobem než modální sloveso *at ville* samotné.⁷⁴ Stejná situace nastává při spojení modálního slovesa *at ville* a adverbia *godt*.⁷⁵ Do češtiny je tato zdvořilejší forma přání převáděna převážně pomocí kondicionálu modálního slovesa *chtít*.

⁷³ Srov. Christensen 2005: 116.

⁷⁴ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gerne&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

⁷⁵ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=godt&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

- „Til sidst sagde han at han havde fattet det hele og antydede at han gerne ville være alene på badeværelset.“
„Řekl jí nakonec, že všemu rozumí, a naznačil jí, že by chtěl v koupelně zůstat sám.“

V moderní dánštině se konjunktiv, který v sobě vždy obsahuje náznak nereálna, nahrazuje préteritními formami sloves. Modální sloveso *at ville* ve formě préterita může tedy v oblasti **jistotní** modality signalizovat hypotetičnost – něco, co není skutečné.⁷⁶ Při překladu do češtiny je používán podmiňovací způsob plnovýznamového slovesa, kterým čeština na rozdíl od dánštiny disponuje.

- „Hvis Polybos ikke havde taget sig af den lille Ødipus ville Sofokles ikke have skrevet sin smukkeste tragedie!“
„Kdyby se Polybos neujal malého Oidipa, Sofokles by nenapsal svou nejkrásnější tragédií!“
- „Hvis han kaldte hende til sig nu, ville hun komme og tilbyde ham hele sit liv.“
„Kdyby ji teď k sobě pozval, přijela by za ním, aby mu nabídla celý svůj život.“
- „Han havde pludselig en klar fornemmelse af at han ikke ville kunne overleve hendes død.“
„Měl náhle jasný pocit, že by její smrt nepřežil.“

Modální sloveso *at ville* také signalizuje nejistotu mluvčího o platnosti výpovědi. Je používáno např. v situaci, kdy mluvčí předpovídá určitou událost v budoucnosti, není si však zcela jistý pravdivostí svého výroku.⁷⁷

- „„Hun vil sikkert genere mig mindre der end hun generede mig i Prag.““
„„Určitě mi tam bude překážet méně, než mi překážela v Praze.““

4.2.2 At skulle

Sloveso *at skulle* může stejně jako sloveso *at ville* tvořit tvary futura. V mluvené řeči je taktéž tvar modálního slovesa odlišen od sloves *at skulle* tvořícího budoucí čas tím, že je nositelem hlavního přízvuku.

⁷⁶ Srov. Christensen 2005: 117.

⁷⁷ Srov. Langgaard 2009: 147.

Jak bylo uvedeno výše, nese vyjádření budoucnosti určitou modalitu, tato však není v práci blíže zkoumána, a není tudíž zahrnuta do použití slovesa *at skulle* jako modálního slovesa, které může signalizovat:

- voluntativní modalitu:
 - nutnost
 - rozkaz
 - záměr
 - návrh
- jistotní modalitu:
 - domněnku
 - zprostředkovanou výpověď

V textu se sloveso *at skulle* objevilo celkem 165krát. Jako modální sloveso bylo použito ve 118 případech. Ekvivalenty tohoto modálního slovesa, které se objevily v českém textu, jsou popsány v tabulce č. 9.

<i>AT SKULLE</i>	Překlad	Výskyt	Procenta
(celkový výskyt: 118)	<i>mít</i>	72	61,02 %
	jiné	22	18,64 %
	<i>muset</i>	14	11,86 %
	<i>chtít</i>	10	8,47 %

Tabulka č. 9

Dánské modální sloveso *at skulle* vyjadřuje v oblasti **voluntativní** modality nutnost, povinnost. V případě tohoto modálního slovesa „je to vždy jiná osoba nebo autorita, která dává rozkazy různého druhu“.⁷⁸ Do češtiny je ve většině situací překládáno pomocí modálních sloves *mít* a *muset*.

- „De var nøje instrueret om, hvordan de skulle forholde sig [...].“
„Byli přesně instruováni, jak se mají chovat [...].“
- „Vi var alle sammen nøgne og skulle marchere rundt om bassinet.“
„Všechny jsme byly nahé a musily jsme pochodovat kolem bazénu.“

⁷⁸ Afzelius 1986: 68, překlad AN: „er der altid en anden person eller autoritet, der giver en ordre af en eller anden slags“.

Pro překlad lze využít také velké množství jiných prostředků vyjadřujících stejný druh modality. Jako je například synonymní slovní spojení *být zapotřebí* nebo infinitivní konstrukce v roli vedlejší věty předmětné.

- „Der skulle seks tilfældigheder til for at skubbe Tomas hen til Tereza, som om han ikke selv ønskede at komme hen til hende.“
„Bylo zapotřebí šesti náhod, aby dostrkaly Tomáše k Tereze, jako by se mu samotnému k ní nechtělo.“
- „Russerne vidste ikke hvad de skulle gøre.“
„Rusové nevěděli, co dělat.“

Další možností pro překlad modálního slovesa *at skulle* vyjadřujícího voluntativní nutnost je využití kondicionálu plnovýznamového slovesa.

- „„Hvorfor skulle jeg skrive under på noget, jeg ikke selv har skrevet?““
„„Proč bych podepisoval něco, co jsem sám nenapsal?““
- „„Hvad vil du have jeg skal gøre for dig?““
„„Co chceš, abych pro tebe udělal?““
- „„Vi er her fordi vi skal ud og hjælpe døende mennesker!““
„„Jsme tu, abychom šli léčit umírající lidi!““

V případě, že modální sloveso *at skulle* popisuje tělesnou potřebu, odpovídá v českém textu modálnímu slovesu *chtít*.

- „Så skulle hun pludselig tisse.“
„Pak se jí najednou chtělo čurat.“

Zkoumané modální sloveso v indikativu může vyjadřovat příkaz.⁷⁹ V češtině se v podobných situacích využívá více imperativu plnovýznamového slovesa. Toto demonstrují i příklady z textu.

- „„Det skal De ikke blande Dem i.““
„„Vy se do toho neplette!““
- „„Det skal De ikke sige, hr. doktor!““
„„Neříkejte to, pane doktore!““

⁷⁹ Srov. Christensen 2005: 117.

Rozkaz může být v obou jazycích zmírněn, vyjadřuje pak spíše jakési doporučení mluvčího. Dánština v tomto případě používá formu préterita modálního slovesa *at skulle*, čeština využívá kondicionálu modálního slovesa *mít*.

- „Det er virkelig grimt,‘ gentog Marie-Claude meget højt.,det skulle du ikke gå med!“
„Je ošklivý, opravdu,‘ opakovala Marie-Claude velmi hlasitě.,Neměla bys ho nosit!“

Další oblastí, kterou lze popsat pomocí modálního slovesa *at skulle*, je záměr mluvčího, jeho zájem či úmysl. Do této oblasti spadá i již na začátku této části zmíněné futurum.⁸⁰ Plán mluvčího může být však do češtiny převeden také pomocí modálního slovesa *chtít*.

- „Denne gang var hun imidlertid bange for at falde i søvn, for klokken ti skulle hun i sauna på badeanstalten på Sofie-øen.“
„Tentokrát se však bála usnout, protože v deset hodin chtěla jít do sauny v dřevěné plovárně na žofínském ostrově.“
- „Hvad skal denne forrykte myte betyde?“
„Co chce říci ten pomatený mýtus?“
- „Hendes skrig skulle tværtimod bedøve sanserne, så de ikke så og ikke hørte.“
„Její křik chtěl naopak omráčit smysly, aby neviděly a neslyšely.“

Pomocí modálního slovesa *at skulle* může mluvčí vyjádřit návrh, a to za použití kladného i záporného tvaru slovesa (*Skal vi (ikke) gå en tur?*).⁸¹ Tímto způsobem však nebylo dané sloveso v textu použito.

Modální sloveso *at skulle* se váže s adverbii *gerne* a *nok*. Adverbium *gerne* „se používá ve spojení se *skulle*, které vyjadřuje plán, úmysl nebo nutnost, k signalizaci naděje nebo osobního zaujetí“.⁸² Ve spojení s adverbium *nok* získává zcela nový význam a tato kombinace vyjadřuje slib – *at skulle nok* = *slibovat/slíbit* („Jeg skal nok gøre det i morgen.“⁸³ = *Slibuji, že to udělám zítra.*). Ve zkoumaném textu se popisované jevy nevyskytly. Pětkrát se v textu objevilo české sloveso *slibovat/slíbit*, ve všech případech bylo však přeloženo pomocí dánského slovesa *at love*, které je k tomuto českému výrazu zcela ekvivalentní.

⁸⁰ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=skulle&search=S%C3%B8g>. [cit. 2012-05-15].

⁸¹ Srov. Langgaard 2009: 146.

⁸² <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gerne&tab=for>. [cit. 2012-05-15], překlad AN: „bruges sammen med *skulle* i udtryk for plan, hensigt eller nødvendighed, for at udtrykke håb eller personligt engagement“.

⁸³ Afzelius 1986: 68.

- „„Slibuju.““
- „„Jeg lover det.““

Modální sloveso *at skulle* se uplatňuje i v rámci **iistotní** modality. Tvar préterita tohoto slovesa vyjadřuje domněnku, hypotetickou skutečnost. Jednou ze situací, jež lze popsat pomocí tvaru préterita modálního slovesa *at skulle*, je např. výčitka do minulosti, tedy něco, co už se událo, ale mluvčí toho lituje, popř. navrhuje náhradní postup, který by byl hypoteticky lepší.⁸⁴ Pro převod do češtiny lze ve většině případů využít modální sloveso *mít*, v některých situacích lze použít i modální sloveso *chtít*.

- „Det skulle hun ikke have sagt.“
„To neměla říct.“
- „Hvis den franske revolution skulle gentages i al evighed, ville den franske historiografi være mindre stolt af Robespierre.“
„Kdyby se francouzská revoluce měla věčně opakovat, francouzská historiografie by byla méně pyšná na Robespiera.“
- „Hvordan skulle jeg være kommet uden den på,‘ råbte Tomas og så på uret. „Jeg kan da ikke være kommet i bare én sok!““
„Jak bych mohl přijít bez ní,‘ křičel Tomáš a díval se na hodinky.„Přece jsem nepřišel jen v jedné ponožce!““

Modální sloveso *at skulle* je také vyjadřovacím prostředkem tzv. zprostředkované výpovědi, tedy tvrzení, které mluvčí někde slyšel nebo četl.⁸⁵ Do češtiny se zprostředkovaná výpověď překládá pomocí modálního slovesa *mít*, částice *prý* nebo jejich kombinace.

- „[...] en at det bare skal laves på en anden måde; mere taktisk, fornuftigere, mere diskret.“
„[...] jenomže se to prý má dělat jinak: taktičtěji, rozumněji, diskrétněji.“

⁸⁴ Srov. Langgaard 2009: 147.

⁸⁵ Srov. Langgaard 2009: 146.

4.2.3 At kunne

Dánské modální sloveso *at kunne* odpovídá zjednodušeně řečeno dvěma českým modálními slovesům – *moci* a *umět*. Může vyjadřovat:

- voluntativní modalitu:
 - prostou možnost
 - schopnost
- jistotní modalitu:
 - hypotetičnost
 - domněnku

Ve zkoumaném textu se modální sloveso *at kunne* objevilo celkem 553krát. V 304 případech odpovídalo českému modálnímu slovesu *moci*, ve 35 modálnímu slovesu *umět (dokázat)* a ve 27 slovnímu spojení *být možno/možné*.

	Překlad	Výskyt	Procenta
<i>AT KUNNE</i> (celkový výskyt: 553)	<i>moci</i>	304	54,97 %
	jiné	187	33,81 %
	<i>umět (dokázat)</i>	35	6,33 %
	<i>být možno/možné</i>	27	4,88 %

Tabulka č. 10

Modální sloveso *at kunne* vyjadřuje v rámci **voluntativní** modalidy především prostou možnost a schopnost.⁸⁶ Prostou možnost lze v češtině signalizovat pomocí modálního slovesa *moci*.⁸⁷

- „Kærligheden kan fødes af en enkelt metafor.“
„Láska se může narodit z jediné metafory.“
- „Det er grunden til at mennesket ikke kan være lykkeligt, for lykke er længsel efter gentagelse.“
„To je důvod, proč člověk nemůže být šťasten, neboť štěstí je touha po opakování.“

⁸⁶ Srov. Afzelius 1986: 68.

⁸⁷ Jeho záporný tvar popisuje situaci, kdy existuje pouze jediné dané řešení, podle české teorie prezentované výše by se tedy jednalo o nezbytnost nerealizace děje. V této části práce ovšem postupujeme podle dánských pramenů, které toto nezohledňují.

Pro vyjádření českého ekvivalentu modálního slovesa *at kunne* popisujícího možnost lze využít i řadu opisů – například slovní spojení *být možno/možné*, modální výrazy *lze* nebo *dá se*.

- „Hvordan kan man fordømme noget der forgår?“
„Jak je možno odsoudit něco, co pomíjí?“
- „„Det kan ikke udelukkes.““
„„Nedá se to vyloučit.““
- „[...] en Skyld som aldrig nogen sinde kan betales.“
„[...] Vinu, kterou nelze nikdy splatit.“

Další možností je použití účelové vedlejší věty se spojkou *aby*. Plnovýznamové sloveso v kondicionálu *by* v této větě mohlo být nahrazeno podmiňovacím způsobem modálního slovesa *moci* v kombinaci s plnovýznamovým slovesem (*aby mohl + inf.*).

- „Han spurgte hende hvor hun boede, så han kunne køre hende derhen i sin bil.“
- „Ptal se jí, kde je ubytována, aby ji tam odvezl autem.“

Ve značném množství případů odpovídal v českém textu dánskému modálnímu slovesu ve spojení s infinitivem plnovýznamového slovesa tvar plnovýznamového slovesa. Toto se týká především sloves smyslového vnímání (slyšet, vidět, zpozorovat, představit si atd.).

- „„Kan du tænke dig!““
„„Představ si!““
- „„Jeg kan alligevel ikke se.““
„„Já stejně nevidím.““

Modální sloveso *at kunne* může být také prostředkem vyjadřujícím schopnost. Může označovat schopnost vrozenou – nadání nebo něco, co se daná osoba naučila.⁸⁸ V češtině odpovídá modálnímu slovesu *at kunne* popisujícímu schopnost především modální sloveso *umět*. V textu se objevila i varianta synonymního slovesa *dovést*.

- „Men hun vidste at hun ikke ville kunne forklare dem det.“
„Ale věděla, že by jim to neuměla vysvětlit.“

⁸⁸ Srov. Langgaard 2009: 146.

- „Vi kan ikke lyve.“
„Neumíme lhát.“
- „Kan du forestille dig noget simplere?“
„Dovedeš si představiti něco prostšího?“

Modální sloveso *at kunne* lze kombinovat s adverbii *godt* a *gerne*. Toto spojení činí výpověď jednoznačnější a zdvořilejší.⁸⁹ Kombinace modálního slovesa s adverbium *gerne* může signalizovat pravděpodobnost nebo možnost.⁹⁰ V dánském textu se tento výraz neobjevil.

Zkoumané modální sloveso se také může pojit se slovesem *at lide*, které samo o sobě znamená *trpět/utrpět*. Kombinace těchto dvou sloves získává nový význam, který on-line slovník *ordnet.dk* popisuje jako „cítit sympatie k něčemu/někomu, radost nebo požitek z něčeho; líbit se“.⁹¹ Kladný tvar tohoto spojení může být doplněn ještě o adverbium *godt*. Do češtiny bývá kombinace těchto dvou sloves převáděna pomocí slovních spojení *líbit se* a *(mít) rád*.

- „Hendes billeder sælger godt og hun kan lide Amerika.“
„Prodává dobře své obrazy a má Ameriku ráda.“
- „[...] hun kunne godt lide at spadsere hen ad gaden med en under armen.“
„[...] ráda se s nimi procházela po ulici držíc je pod paží.
- „Kan De ikke lide det?“ spurgte redaktøren.“
„Nelíbí se vám?“ ptal se redaktor.“

Modální sloveso *at kunne* může v oblasti **jistotní** modality vyjádřit stejně jako modální slovesa *at skulle* a *at ville* něco nereálného, hypotetického. Do češtiny je toto možné převést pomocí tvarů kondicionálu minulého.

- „Vi kunne være gået på pigejagt sammen!“
- „Byli bychom chodili za holkama společně!“

Modální sloveso *at kunne* signalizuje také domněnku mluvčího, tedy něco, co si myslí, ovšem není si jistý, zda je to pravda.

⁸⁹ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=godt&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

⁹⁰ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gerne&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

⁹¹ <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=lide&tab=for>. [cit. 2012-05-18], překlad AN.: „føle sympati, glæde eller nydelse ved; synes godt om“.

- „Det kunne være en sygeplejerske fra hospitalet, en patient, en sekretær, hvem som helst.“
„Mohla to být sestra z nemocnice, pacientka, sekretářka, kdokoli.“
- „De kan ikke fyre os.“
„Nás vyhazovat z práce nemůžou.“

4.2.4 At måtte

Modální sloveso *at måtte* je využíváno k demonstraci voluntativní i jistotní modality. Může vyjadřovat:

- voluntativní modalitu:
 - nutnost
 - zákaz
 - dovolení
- jistotní modalitu:
 - vysoký stupeň jistoty

V textu se modální sloveso *at måtte* objevilo celkem 101krát, v 56,96 % případů odpovídalo českému modálnímu slovesu *muset* a v 12,66 % případů modálnímu slovesu *smět*.

	Překlad	Výskyt	Procenta
<i>AT MÅTTE</i> (celkový výskyt: 101)	<i>muset</i>	90	56,96 %
	jiné	30	17,99 %
	<i>smět</i>	20	12,66 %
	<i>být třeba</i>	7	4,43 %

Tabulka č. 11

V oblasti **voluntativní** modality může kladný tvar modálního slovesa *at måtte* stejně jako modální sloveso *at skulle* vyjadřovat nutnost. Jedná se však o nutnost, která v sobě skoro nikdy nenese tlak jiné osoby.⁹² V češtině tomuto vyjádření nutnosti odpovídá modální sloveso *muset*.

- „Han så spørgende på Tereza, så hun endnu en gang måtte forsikre.“
„Podíval se na Terezu tázavě, takže ho musila ještě jednou ujistit.“

⁹² Srov. Afzelius 1986: 68.

- „Når jeg ikke selv kan magte hende må du hjælpe mig.“
„Když na ni nestačím já sám, musíš mi pomoci.“
- „På ny måtte han smile ad hvor lidt han forstod sin elskerinde.“
„Znovu se musil usmát tomu, jak nerozumí své milence.“

Další možností, jak lze v češtině popsat nutnost vyjadřovanou kladným tvarem modálního slovesa *at måtte*, je například slovní spojení *být třeba* nebo využití imperativu plnovýznamového slovesa.

- „Man må overholde tretals-regelen.“
„Je třeba dodržovat pravidlo čísla tři.“
- „Du må hjælpe mig!“
„Prosím tě, pomož mi!“

Na rozdíl od kladného tvaru signalizuje záporný tvar modálního slovesa *at måtte* určitý typ zákazu. Publikace *Dansk grammatik for udlændige* uvádí: „Pokud je ikke použito ve spojení s *at måtte*, je, stejně jako u *at skulle*, implikována jiná osoba.“⁹³ Tedy zákaz je dílem jiné authority (osoby, instituce atd.). Adekvátním ekvivalentem vyjadřujícím takovýto zákaz je negovaný tvar českého modálního slovesa *smět*.

- „Når hun ikke måtte elske en fjortenårig skolekammerat kunne hun i det mindste elske kubismen.“
„Když nesměla milovat čtrnáctiletého spolužáka, milovala aspoň kubismus.“
- „De kirkelige højtider måtte ikke fejres, de statslige interesserede ingen.“
„Církevní svátky se slavít nesměly, státní svátky nikoho nezajímaly.“

Zákaz vyjádřený pomocí dánského modálního slovesa *at måtte* lze v češtině naznačit i dalšími prostředky modality – například imperativem plnovýznamového slovesa nebo využitím opisu (*nelze* aj.).

- „De må ikke være vred.“
„Nezlobte se.“
- „Du må ikke skjule det!“
„Nezapírej!“

⁹³ Afzelius 1986: 69, přeložila AN: „Når ikke bruges i forbindelse med *at måtte*, er der, ligesom ved *at skulle*, en anden person impliceret.“

- „Mellem alle elskende skabes der hurtigt nogle spilleregler, som de ikke er sig bevidst, men som gælder og som ikke må brydes.“
„Mezi všemi milenci se rychle vytvoří pravidla hry, jichž si nejsou vědomi, ale která platí a nelze je porušit.“

Zkoumané dánské modální sloveso *at måtte* je schopné demonstrovat dovození. Ve většině případů je v češtině k vyjádření oprávnění použito kladného tvaru modálního slovesa *smět*, lze využít i kladného tvaru modálního slovesa *moci*.

- „Han ville spørge om han måtte blive hos hende om natten.“
„Chtěl ji požádat, aby u ní směl v noci zůstat.“
- „Han spurgte hvad han måtte byde på.“
„Zeptal se jí, co jí může nabídnout.“

Modální sloveso *at måtte* se může pojít s adverbii *godt*⁹⁴ a *gerne*⁹⁵, povolení vyjádřené touto kombinací je jednoznačnější a zdvořilejší.

Zvláštností slovesa *at måtte* je, že může vyjadřovat jak nutnost (nezbytnost), tak možnost (dovolení), zatímco např. v češtině odpovídá dvěma různým modálním slovesům (*muset* a *smět*). Tato situace nastává i v rámci germánských jazyků. „Na rozdíl od norštiny, angličtiny a němčiny nerozlišuje dánština systematicky mezi voluntativní kategorií možnosti a nutnosti, sloveso *måtte* může být použito v obou případech, např. *Du må sidde her* odpovídá nor. *få*, angl. *may* a něm. *dürfen* naproti tomu *Du må læse dine lektier* odpovídá nor. *måtte*, angl. *must* a něm. *müssen*, v posledním případě může být v dánštině použito také *skulle*.“⁹⁶

Z hlediska **jistotní** modality signalizuje modální sloveso *at måtte* vysoký stupeň přesvědčení mluvčího o platnosti obsahu výpovědi, odpovídá tak českému modálnímu slovesu *muset* a nebo např. částici *určitě*.

- „Hun var en anelse kraftig omkring hofterne, men ellers havde hun en næsten perfekt skikkelse; hun måtte givet træne regelmæssigt.“
„Byla trochu silnější v bocích, ale jinak měla téměř dokonalou postavu; určitě musela pravidelně cvičit.“

⁹⁴ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=godt&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

⁹⁵ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gerne&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

⁹⁶ http://www.denstoredanske.dk/Samfund%2c_jura_og_politik/Sprog/Semantik/Semantik_og_pragmatik/modalitet. [cit. 2012-04-26], překlad AN: „I modsætning til norsk, engelsk og tysk skelner dansk ikke systematisk mellem deontisk mulighed og nødvendighed, men kan bruge verbet *måtte* i begge tilfælde, fx *Du må sidde her* svarende til no. *få*, eng. *may* og ty. *dürfen* over for *Du må læse dine lektier* svarende til no. *måtte*, eng. *must* og ty. *müssen*; i sidste tilfælde kan man dog på dansk også bruge *skulle*.“

4.2.5 At burde, at turde a at gide

Modální slovesa *at burde*, *at turde* a *at gide* jsou prostředky pouze **voluntativní** modality.

Modální sloveso *at burde* vyjadřuje morální povinnost.⁹⁷ Do češtiny je toto modální sloveso překládáno pomocí kondicionálu modálního slovesa *mít*. V textu se objevilo dvacetkrát a vždy bylo ekvivalentní s českým modálním slovesem *mít*. I modální sloveso *at burde* se může pojit s adverbem *godt*, které činí výpověď zdvořilejší nebo jednoznačnější.⁹⁸

- „Jeg syntes at du burde vide det.“
„Myslil jsem si, že bys o tom měla vědět.“
- „De burde øjeblikkelig have krævet en berigtigelse!“
„Měl jste okamžitě žádat opravu!“

Modální sloveso *at turde* demonstruje, že se daný jedinec nebojí něco udělat, že se něčeho odváží.⁹⁹ Při převodu do češtiny je využíváno právě českého ekvivalentu *odvázat se*. V textu se modální sloveso *at turde* objevilo jedenkrát.

- „[...] alt dette ville han kunne bære lettere end han turde indrømme.“
„[...] to všechno by snesl snadněji, než by se odvážil přiznat.“

V českém textu se sloveso *odvázat se* vyskytlo dvakrát. Jednou bylo převezeno modálním slovesem *at turde* a jedenkrát synonymním slovesem *at vove*, tedy *odvázat se / troufat si*.

- „Vždycky čekal, až se probudí někdo z nich a pak se teprve odvážil za nimi vyskočit.“
„Han ventede altid til en af dem vågnede, og først derefter vovede han at springe op til dem.“

Další dánské modální sloveso *at gide* vyjadřuje chuť či energii k nějaké činnosti. Jeho kladná forma je používána převážně v otázkách (*Gider du gøre rent i dag?* = *Uklidiš/Neuklidiš dneska?*) a jeho záporná forma se vyskytuje ve větách oznamovacích (*Jeg gider ikke gøre rent i dag.* = *Nechci / Nemám chuť dneska uklízet.*). Kombinace

⁹⁷ Srov. Afzelius 1986: 69.

⁹⁸ Srov. <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=godt&tab=for>. [cit. 2012-05-15].

⁹⁹ Srov. Afzelius 1986: 69.

modálního slovesa *at gide* s adverbiem *godt* se může objevit v odpovědi na otázku obsahující toto sloveso (*Jeg gider godt gøre rent i dag.* = *Rád dneska uklidím.*).¹⁰⁰ V dánském textu se modální sloveso *at gide* neobjevilo ani jednou.

¹⁰⁰ Srov. Afzelius 1986: 70.

5 Závěr

První úsek teoretické části práce popisuje a definuje pojem modalitu, dále seznamuje čtenáře s různými typy modalit. Druhý oddíl teoretické části práce uvádí prostředky, které vyjadřují modalitu v češtině a poté ty, které modifikují výpověď v dánštině. Z daného přehledu je zřejmé, že některé prostředky, kterými oba jazyky disponují, jsou podobné (modální částice, modální slovesa aj.), ovšem jiné využívá jen jeden z jazyků a druhý tento prostředek zcela postrádá (např. český kondicionál).

Ačkoli se tedy některé prostředky vyskytují v obou jazycích, nemusí si tyto prostředky odpovídat. Může se lišit oblast jejich použití a mohou vyjadřovat rozdílné typy modalit a jejich hodnoty. Druhá část této práce se proto blíže věnuje porovnání použití modálních sloves v obou jazycích. V této části jsme nejdříve pomocí dostupných gramatik stanovili, jaké významy dané sloveso má a poté prozkoumali, jak jsou jednotlivé významy převáděny do druhého jazyka. Možné překlady jsou podloženy příklady z autentického textu.

Přehled, který tímto způsobem vznikl, je uzpůsoben potřebám českého mluvčího a snad pomůže čtenáři pochopit jednotlivé významy modálních sloves a ulehčí námahu při hledání ekvivalentního výrazu v druhém jazyce.

6 Literatura

AFZELIUS, Otto. *Dansk grammatik for udlændinge*. Herning: Special-pædagogisk forlag, 1986, 157 s. ISBN 87-7399-051-5.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 1996, 380 s. ISBN 80-85866-12-9.

ČEŇKOVÁ, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 101 s. ISBN 978-80-87153-74-1.

DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk, GREPL, Miroslav. *Mluvnice češtiny 3*. Praha: Academia, 1987, 746 s.

DIDERICHSEN, Paul. *Elementær dansk grammatik*. Kodaň: Gyldendal, 1987, 305 s. ISBN 87-00-89131-2.

DŘÍZALOVÁ, Alena. *Modalita v litevštině v porovnání s češtinou*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011, 82 s. Vedoucí práce Ilja Lemeškin.

GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr. *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 474 s.

GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

HAVRÁNEK, Bohuslav, JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 568 s.

CHRISTENSEN Zola, CHRISTENSEN, Lisa. *Dansk Grammatik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2005, 304 s. ISBN 87-7674-042-0.

KIRSTEINOVÁ, Blanka, BORG, Blanka. *Dánsko-český slovník*. Praha: Leda, 1999, 471 s. ISBN 80-85927-55-1.

KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1985, 295 s. ISBN 0-88781-146-9.

KUNDERA, Milan. *Tilværelsens ulidelige lethed*. Přel. Eva Andersen, Jiří Lichtenstein. Kodaň: Gyldendal, 2005, 261 s. ISBN 87-00-75668-7.

LANGGAARD, Birthe. *Danske stemmer*. Kodaň: Gyldendal, 2009, 152 s. ISBN 978-87-02-04989-3.

JACOBSEN, Henrik Galberg, JØRGENSEN, Peter Stray. *Håndbog i nudansk*. Kodaň: Politikens Forlag, 2003, 540 s. ISBN 87-567-6715-3.

JENSEN, Eva Skafte. Modalitet og dansk. In: *Nydanske Studier og Almen Kommunikationsteori 23*. Frederiksberg: Dansk lærerforening, 1997, s. 9–24.

PALMER, Frank. *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986, 242 s. ISBN 0-521-31930-7.

PETR, Jan, KOMÁREK, Miroslav. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986, 536 s.

Internetové zdroje:

AČ a MPRA. Tečka. In: *Internetová jazyková příručka* [online]. © 2008–2012 [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=160#nadpis12>.

InterCorp: projekt paralelních korpusů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy [online]. 5. října 2011 [cit. 2012-04-22]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz/intercorp/?req=page:info&lang=cs>.

KorpusDK [online]. [cit. 2012-05-29]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/korpusdk>.

Gerne. In: *Den Danske Ordbog* [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gerne&tab=for>.

Godt. In: *Den Danske Ordbog* [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=godt&tab=for>.

Lide. In: *Den Danske Ordbog* [online]. [cit. 2012-05-18]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=lide&tab=for>.

Modalitet. In: *Den Danske Ordbog* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?aselect=modalitet&query=modalitat>.

Modalitet. In: *Den Store Danske: Gyldendals åbne encyklopædi* [online]. © 2009–2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://www.denstoredanske.dk/Samfund%2c_jura_og_politik/Sprog/Semantik_og_pragmatik/modalitet.

Skulle. In: *Den Danske Ordbog* [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=skulle&search=S%C3%B8g>.